

Sunne Bygda

Årsskrift för Sunne Hembygdsförening

Årgång 16 År 2006

Pris 50 kr

Ordförande har ordet

Det gångna året har varit ett framgångsrikt år för föreningen. Med färdigställande av utbyggnaden av Askersbygården har den blivit mer handikappanpassad och nya fräscha toaletter har tillkommit. Gunnar och Göran har varit arbetsledare för projektet i år och nerlagt ett mycket stort antal dagsverken för att få allt att klaffa. De berättar mer på annan plats i tidningen.

Traditionsenligt firade vi Valborgsmässoafton med brasa, manskören och vårtal av riksdagsman Jan-Evert Rådhström. Midsommar med klädning och resning av majstången och dans kring densamma, dansuppvisning av Bäckalunds Bygdela. Årets Midsommarafton var nog en av de mest välbesökta vi haft. Nävgrötkvällar är mycket uppskattade av både Sunnebor och besökande turister.

Barnkulturdagen som arrangeras tillsammans med Kulturnämnden var i år lite speciell då Värmlandsradion direktsände från Hembygdsgården från kl. 9.30 till kl. 13.00 och vi fick tillfälle att beskriva hembygdsgården med alla byggnader och arrangemang vi har.

Ett stort bekymmer är hur det skall bli med Tingsgården. Kan vi få ekonomisk hjälp för sanering av hussvampen och all nödvändig reparation? Lars Wennberg undersöker var vi kan söka bidrag. Vi har även öppnat ett särskilt pluskonto för att de som önskar hjälpa föreningen ekonomiskt kan sätta in kontanter på. PlusGirokontot har nr 1 591 821-2.

Natten mellan lördag-söndag den 26-27 nov. utsattes Tingsgården, Annefors skolan med flera byggnader för skadegörelse sammanlagt 17 fönster på 5 byggnader har förstörts. Polisutredning pågår.

Årsmötet beslutade om översyn av stadgarna. Arbetet med omskrivningen av stadgarna har resulterat i ett förslag som medlemmarna fick ta del av och godkände vid medlemsmöte den 30 oktober, då stadgeändring ska beslutas vid två medlemsmöten varav ett skall vara årsmöte. Slutligt beslut kommer att tas vid årsmötet den 12 mars 2006, de nya stadgarna gäller då från årsmötet.

Jag framför ett stort tack till alla som på ett eller annat sätt hjälpt till vid hembygdsgården. Jag vill också rikta stort tack till styrelsen för all hjälp och stöd jag har fått från Er alla under det gångna året.

Innehåll

Sid. 4 Dagbok för 2005
<i>Redaktionen</i>	Sid. 18 Sunne vattenförsörjning
<i>Olle Gustavsson</i>
Sid. 7 Planerade aktiviteter 2006
<i>Redaktionen</i>	Sid. 19 Ur Olof Nilssons liv
<i>Arne Linnarud</i>
Sid. 8 Barnkulturdagen
<i>Tuula Dajén</i>	Sid. 21 Sunne Yllefabrik
<i>Kerstin Meric och Olle Gustavsson</i>
Sid. 9 Spelmansstämma
<i>Per-Thomas Eriksson</i>	Sid. 26 Sunne brandkärs historia
<i>Ulf Dahlberg</i>
Sid. 9 Rapport från EU-projektet
<i>Gunnar Andersson och Göran Jonasson</i>	Sid. 30 Info från Hembygdsföreningen
<i>Redaktionen</i>
Sid. 10 Sunne i North Dakota och i Värmland
<i>Alf Brorsson</i>	Sid. 31 Sunne Bild- och Ljudarkivet
<i>Lars Wennberg</i>
Sid. 13 Fingervanten KOTTFJÄLL
<i>Sunne hembygdsförening och Mai Hedin</i>	Sid. 33 Tingsgården
<i>Lars Wennberg</i>
Sid. 14 Mormors historia
<i>Ville Larsson</i>	Sid. 34 Till Minne av Carola Fridh Magnusson
<i>Olle Gustavsson</i>
Sid. 16 Marten
<i>Oskar Stjerne</i>	Sid. 36 Rottnesund på 30- och 40-talet
<i>Ragnar Magnusson</i>
Sid. 17 Ett unikt kontrakt
<i>Domar Skafte</i>	Sid. 40 En gravplats berättar
<i>Arne Persson</i>

Välkommen som medlem i Sunne Hembygdsförening

Avgift, enskild medlem	100 kr
Familj	150 kr
Företag	200 kr

Som medlem i Sunne Hembygdsförening får du:

- Medlemstidningen Sunne-Bygda 1 gång/år.
- Reducerad hyreskostnad, lika med medlemsavgiften, för Askersbygården.
- På årsmötet utlottas hantverksalster. Gratis lott till de medlemmar som kommer till årsmötet.

Sunne Hembygdsförening

Hembygdsvägen 7

686 31 Sunne

tel: 0565-101 20

Bankgiro 5144-7704

www.sunnehembygdsforening.se

Omslagsbild

Midsommarfirande 2005

Foto: Marie Söhrman

Sunne-Bygda ISSN 1650-0237

I Redaktionen

Olle Gustafsson ansvarig utgivare

Kerstin Meric redaktör

KM ide/Kjell Sundström tidningsproduktion

Marie Söhrman layout

Pia Eriksson David Myrehed

Sven-Olof Ohlson

Hembygdsföreningens styrelse 2005

Ordf. Sven-Olof Ohlsson	0565-602 21
Vice. ordf. Gunnar Andersson	0565-71 18 32
Kassör Åsa Atterfors	0565-68 92 10
Skr. Annalisa Luotonen	054-54 42 35
Vice. sekr. Pia Eriksson	0565-430 26

Ledamöter

Yvonne Alfredsson	0565-604 99
Göran Jonasson	0565-108 96
Markus Magnusson	0565-71 17 63
Kristina Sjögren	0565-128 30

Suppleanter

Olle Gustafsson	0565-129 58
Kerstin Meric	0565-920 88
Elsie Wikström	0565-108 33
Susanne Larsson	0565-142 92
Kenneth Persson	0565-71 16 32

EU-projektet

Sven-Olof Ohlson

Gunnar Andersson

Göran Jonasson

Revisorer

Leif Forsman och Göte Öregren

Valberedning

Bengt Algotsson (s k), Ulf Atterfors och Kjell Gustafsson

Vårdpar för Askersbygården

Gunnar Andersson och Mona Ring 0565-71 16 50

Göran och Anita Jonasson 0565-108 96

Arkiv, registrering gåvor

Kerstin Meric 0565-920 88, 070-791 34 60

Bildarkivet på Anneforsskolan

Bild- och ljudarkivet 0565-101 20

Lars Wennberg 0565-71 16 10

Kerstin Meric 0565-920 88, 070-791 34 60

Visningar och guidning

Olle Gustafsson 0565-129 58

Kerstin Meric 0565-920 88, 070-791 34 60

Bokning av Askersbygården

Sunne Vandrarhem 0565-107 88

Sunne Hembygdsförenings Dagbok för 2005

Under året har förekommit ett antal aktiviteter varav följande kan nämnas.

Kökspatrullen i Askersbygården 2005

Fr. v: Åsa, Anna-Lisa, Alice, Ulla, Lisbeth, Maj-Britt och Anita.
Foto: Ulla Olsson

Mars

6 mars Årsmöte på Askersbygården. Efteråt underhållning av Håkan Larsson Torsby och servering av smörgåstårter och kaffe.

9 mars Braskväll med manskören.
Bra kväll, mycket folk.

April

2 april Hämtade 500 takpannor från Björkefors herrgård till hembygdsgården.

18 april Arbetskväll på hembygdsgården med lövräkning och städning.

26 april Vårstädades Anneforsskolan.

27 april Gammaldags skoldag i Anneforsskolan med elever från Gettjärns skola. Efteråt besökte de affären.

30 april Traditionellt Valborgsmässofirande med mycket folk. Kaffeservering med underhållning. Ordföranden S-O Ohlson hälsade välkommen och Sunne Manskör sjöng under Lars Wistrands ledning. Vårtalare var Jan-Evert Rådström. Brasan tändes kl. 19.15 och brann säkert och fint i ett bra väder med mycken publik.

Maj

3 maj Städning av danslogen.

11-12 maj Städning av tingshuset.

26 maj Inventarier kördes från Almgrenshuset till hembygdsgården.

Fr. v: Henrik Nilsson, Susanne Schüssler och Oskar Edliden åker med Marco Schüssler på hans trampbil. Foto Marie Söhrman.

29 maj Kyrkogårdsvandring med Olle Gustafsson och Arne Persson. Ett 50-tal personer deltog.

Juni

2 juni Golvet revs ut ur tingshuslägenhetens kammare och eldades upp.

19 juni Utlånades en gammal spade + en potatiskvarn till Mårbackas sommarutställning.

23 juni Midsommarbjörkar högs på Sundeskogs mark i Östanbjörke.

24 juni Traditionellt midsommarfirande på hembygdsgården. Stången kläddes vid Anneforsskolan under ledning av Ulla Olsson. Stången bars av sex man med ordföranden i spetsen med fanan, följd av spelmansgruppen Sunnlåt och Bäckalunds bygdelag. Ordföranden hälsade den rekordstora publiken välkommen. Fyra lotterier gick snabbt åt. Det dracks kaffe, Festis och Coca Cola och äts bakelse och varm korv. Svensk Handel bjöd alla barn med krans i håret på gratisglass.

Dansuppvisning av Bäckalunds Bygdelag. Dansen och leken runt stången leddes av Arne Myrehed. Afären hölls öppen och karameller såldes. En lyckad festlighet i vackert väder. Olle Gustafsson hade guidad visning av Tingsgården och Almgrens Skrädderi för en stor publik.

Juli

6 juli Sommarens första nävgrötskväll med 57 betalande. Underhållning av Kanongänget.

13 juli Nävgrötskväll. Musikunderhållning av Birgit mägöbban. 80 betalande besökare.

14 juli Kyrkogårdsvandring med Olle Gustafsson och Arne Persson. Trots miss i annonseringen kom det mycket folk. Avslutades med kaffe i församlingshemmet.

20 juli Nävgrötskväll med PRO kören. Serveringen på logen på grund av regn. 94 betalande trots regnet.

27 juli Årets sista nävgrötskväll. Underhållning av Sunnlåt. 92 betalande gäster.

Augusti

3 augusti. Allsångkväll med Gösta Ess. Tyvärr kom lite folk bara 36 personer. (Annonssmiss).

5 augusti Medlemsresan gick i år till Kongsvingers fästning och till Eidsskogs Lys, Morokulien och Eda.

9 augusti Barnkulturdagen. Årets tema: Indianer. Dagen direktsändes i Värmlandsradions Sommarluffen. I radion medverkade: Lars Wennberg, Olle Gustafsson, Yvonne Alfredsson, Sven-Olof Ohlson och Pia Eriksson.

Per och Elin från Radio Värmland höll i Sommarluffen som sändes från hembygdsgården. Foto Marie Söhrman.

T. v. Vid gränsen i Eda. Øversteløjtnant Tore Kjelland Gransæter. Foto: Ulla-Britt Larsson

T. h. Berit Persson säljer kaffe och Midsommarbakelser. Foto: Marie Söhrman.

13 augusti Spelmansstämma med dans på logen. Medverkande: Sunnlåt och inbjudna musiker. Mycket folk.

14 augusti Städning av logen efter Spelmansstämman.

September

5 september Vävstolar kördes till Askersbygårdens vävkammare.

13 september Utemöbler togs in i Pålsbyboden för vinterförvaring. Midsommarstången togs ned!

20 september Alla som hjälpt till under sommaren bjöds på nävgröt och fläsk. Ett 20-tal personer kom.

24 september Gräsmattan vid Stuga 1 iordningsställdes.

27 september Vapnen i Tingshuset kördes till en säker plats.

29 september Tingssalen tömdes på inventarier. Även arrestlokalen städades och skräp kördes till Holmby.

Oktober

16 oktober Susanne Larsson ordnade gammaldags söndagsmiddag. Det serverades porterstek, varma grönsaker, gele och paj med vaniljsås för 40 betalande gäster. Middagen var mycket uppskattad.

19 oktober Bras- och lyrikafton i Askersbygården med deltagande av Marianne Klarström och Pia i Bräcka som berättade och läste ur sina böcker. 30 personer kom och lyssnade, drack kaffe och åt ostsmörgås.

30 oktober hölls medlemsmöte där ett 40-tal medlemmar infann sig. På mötet beslöts att stadgeändringar skall ske 2006. Kaffe och smörgåstårter serverades. Tårtorna hade skänkts av den kommande hyresgästen i källarens cateringkök. Ordföranden och v. ordf. samt husvärden Göran Jonasson har under hösten diskuterat och övervakat den ombyggnad som skett i källarens kök. Detta kök kommer i fortsättningen att fungera som ett cateringkök för kommande hyresgäst.

November

26-27 november skedde skadegörelse, varvid ett stort antal fönster krossades på ett flertal av hembygdsgårdens byggnader.

December

11 december Den årliga julmarknaden. Utställare, 9 hantverkare sålde egna alster såsom kallmålning, halmslöjd, träslöjd, handstickade mössor, vantar och strumpor, hemstöpta ljus, hemvävda mattor m. m. Denna julmarknad var välbesökt och besökarna fick även se Sunnes Lucia som kom på besök.

Guidning av besökande grupper:

STF, 20 pers. som besökte hb.

Släktgrupp, 11 pers.

Järnskogs HB, 40 pers.

Klarälvdalens Folkhögskola, 15 pers.

Norsk kör, 50 pers.

ABF Torsby, cirkelavslut. 12 pers.

Arvika Fornminnesförening, 47 pers.

ABF Torsby, engelskurs, 12 pers.

Vävkammaren

I början av september började Yvonne Alfredsson iordningställa en vävstuga på Askersbygårdens övervåning i västra rummet. Där sattes upp en mattväv, jullöparväv och gardinväv. Vävarna började slå i mitten av oktober.

Reparationer under året

Under hösten har vandrарhemmets Stuga 1 upprustats efter de vattenskador som uppstått i de två duschrummen.

Planerade aktiviteter för år 2006

12 mars kl 15.00

Årsmöte

30 april kl 18.00

Traditionellt Valborgsmäsofirande

19.15 Brasan tänds. Sång av Sunne Manskör

Kaffeserveringen öppen från 18.00

6 juni kl. 15.00

Kyrkogårdsvandring

Guider: Olle Gustafsson och Arne Persson

23 juni kl 13.00

Traditionellt midsommarfirande med klädning av midsommarstång vid Anneforsskolan, medtag blommor.

kl 15.00 Midsommarstången reses till musik av Sunnlåt och Bäckalunds Bygdela. Dans och lekar runt stången. Lotteri. Ponnyridning. Lanthandelen öppen. Servering av kaffe och midsommarbakelse. Varmkorv. Gratis glass till barn med blomsterkrans i håret.

5 juli kl 17-20

Nävgrötskväll med musikunderhållning

12 juli kl 17-20

Nävgrötskväll, musikunderhållning Birgit mä göbban.

13 juli kl. 18.00

Kyrkogårdsvandring

Guider: Olle Gustafsson och Arne Persson

19 juli kl 17-20

Nävgrötskväll med musikunderhållning

26 juli kl 17-20

Nävgrötskväll med musikunderhållning

2 augusti kl 18-20

Allsångskväll med Gösta Ess

11 augusti kl 10-14

Barnkulturdagen. Tema Nils Holgersson – ”stor och liten”

xx augusti kl 16.00

Spelmansstämma. Dans på logen. Kaffeservering

Arr: Spelmanslaget Sunnlåt och Sunne hembygdsförening.

xx oktober kl 16.00

Brasafton. Underhållning. Servering

xx december kl 11-15

Julmarknad med Luciafirande.

Barnkulturdagen

Barnkulturdagen 2005 hade temat "Indianer". Barnen fick bl. a. se föreställningen "Boktok bland Indianer", göra indianmasker och lyssna på indiansagor i ett riktigt tipi i skogen. Många ville också bli indianminkade. Kulturen flödade friskt bland alla ca 200 barnen. Vädret var fint som vanligt och bullarna och korven smakade förträffligt.

Tuula Dajén

Överst: Författarinnan Berit Juhl. Foto: Ulla-Britt Larsson. Stor bild till höger Anna Karlsson målar ansikten. T. v. Den färdigmålade Indianskan Maja och nederst Hanna Engström och Susanne Schüssler, sätter upp teckningarna som barnen gjort. Foto: Marie Söhrman

Spelmansstämman på Sunne Hembygdsgård

Den gångna sommarens spelmansstämma på Sunne hembygdsgård gick av stapeln lördagen den 13 augusti, under Kulturveckans avslutande helg. Det var för andra året i rad som folkmusikgruppen Sunnlåt och hembygdsföreningen, i samarbete, stod för förtäring och musikprogram, allt för gästande spelfolks och publikens bästa. Spelglädjen och lusten att dela med sig smittar, och inspirationen växer när det kommer intresserade för att lyssna och umgås. Stämningen infann sig snart i den kvällssolfyllda sluttningen mot logen, när alla spelande samlades på scenen för gemensamma låtar.

Vi hade långväga storfrämmande även denna gång, med ordf. i Värmlands spelmansförbund Alf Olsson från Svanskog på fiol och ur-ekshäringen Jan-Anders Andersson, Vintrosa på durspel, vilka förgyllde stämman lite extra med fint spel. I övrigt medverkade, också

välspelande Jan-Erik Wadén på munspel, durspelarna Ann-Charlotte och Sture Dalén, Stefan Magnusson på nyckelharpa, Göran Håkansson samt Anders Wikstrand och Christina från Arvika på fioler, bland flera andra. Ett hundratal var det bland publiken som länge satt kvar innan dansen tog vid på loggolvet.

Målet är att anordna en trivsamt träffpunkt, en enkel gammal hederlig stämma för spelfolk, dansare och publik, och hittills känns det som vi är på rätt väg. Därför siktar det med laddade stråkar emot lördagen den 12 augusti "tè sômmern", också nu den sista lördagen i Kulturveckan, med allspelsstart kl.17.00 vid den röda logen på Sunne hembygdsgård.

Hälsningar Per-Thomas Eriksson och övriga i Sunnlåt

Rapport från EU-projektet

Projektet har under året i det närmaste blivit färdigställt, med nya toaletter varav en handikappanpassad, städutrymme och bättre möjligheter att hänga av sig ytterkläder. Alla utrymmen är målade med allmogefärger och till detta kommer golvvärme. Utanför har en handikappramp uppförts, allt för att underlätta för funktionshindrade att besöka Hembygdsgården.

Rampen är utförd helt i trä för att inte bryta mot omgivningen för mycket. Detta har varit möjligt med EU-medel och 100-tals timmar ideellt arbete. Återstående arbete är utvändigt målning, montering av fönsterspröjs

och vissa markarbeten, förhoppningsvis kommer det en vår även i år. Utanför EU-projektet har vi även gjort i ordning köket i källaren för cattreringsverksamheten. Detta tillsammans med befintliga vandrarhemsverksamheter gör att det kommer att vara liv och rörelse vid Hembygdsgården.

Alla medlemmar och övriga är välkomna att besöka Askersbygården. Ta gärna med synpunkter och idéer. Varför inte på årsmötet den 12 mars? Välkomna.

Gunnar Andersson och Göran Jonasson

Fr v: David Myrehed, Olle Gustavsson, Gert Svensson, Göte Oregren och Göran Jonasson.

Sunne gamla kyrka i North Dakota

Sunne i North Dakota och i Värmland

Av Alf Brorson

Församlingen är en av de äldsta i sin del av Nordamerika

Sunne är ett vackert beläget samhälle i Fryksdalen, med ett stort utbud av evenemangskultur. Vem, åtminstone i Sverige, har inte hört talas om Selma Lagerlöfs Mårbacka, Rottneros Park eller Sillegården? Här finns också anläggningar som Quality Hotel & Spa Selma Lagerlöf, i tätorten finns såväl allehanda affärer och butiker som modern, industriell verksamhet och det omkringliggande landskapet är en leende jordbruksbygd. Alldeles söder om samhället finner man dessutom Stamfrändemonumentet, *the Kinship Monument*, med inskriptionen "Till hugfästande av sambandet mellan stamfränder västanhavs och östanhavs" (*A symbol of the borders between Kinsmen in the West and in the East*).

Sunne kommun, med något över 13 000 invånare, är dessutom en av få kommuner i landskapet Värmland med inflyttning av människor.

Men det finns även ett annat Sunne, Sunne Lutheran Church, belägen på prärielandskapet 30 miles nordöst om Bismarck och 6 miles öster om staden Wilton, i North Dakota. Kanske är det mindre känt att många svenskar också kom till denna amerikanska delstat, så

väl värd att se och uppleva, men *Census 2000* talar för att North Dakota vad gäller såväl antal som procentsats är en "svensktat" som endast ligger Minnesota efter. Likafullt befinner vi oss i en amerikansk omvärld, vilket i det nordamerikanska Sunne också innebär att här finns många med exempelvis tysk eller norsk bakgrund.

Hemortsnamnet Sunne

Av de bosättare som grundade Sunne kyrka i North Dakota hade många aldrig sett den nygotiska katedral som i vår tids Sunne, Värmland, reser sig i det fryksdalska landskapet, eftersom den nuvarande kyrkan i Sunne byggdes 1888, och ersatte en två år tidigare nedbrunnen helgedom. Ändå, den svenska moderkyrkan har en förhållandevis lång historia som går tillbaka till romersk katolsk tid på 1200-talet.

Ortnamnet Sunne har etymologiskt att göra med platsens läge vid sundet mellan den övre och den mellersta delen av Frykens långa sjö. Stavningen av det svenska hemortsnamnet är densamma i North Dakota, men uttalet är amerikanskt, d. v. s. *Sunny* ... Sunneförsamlingen

Pastor Paul Schauer

i North Dakota tillhör de äldsta i sin del av Nordamerika, och bland dess ursprungliga medlemmar fanns de som kommit som de första nybyggarna i området. De kom (*with the boom*) 1881-1883 och var män och kvinnor som tidigare befunnit sig i Minnesota, eller i något fall Wisconsin. Familjenamnen var Thor, Johnson, Olson, Backman, Hjulin (Ghylin) och Ecklund. När sedan församlingen grundades fanns bland dess *charter members* också namn som Anderson, Erickson, Asplund, Engstrom och Asklund.

Sunne Lutheran Church, Wilton, North Dakota

Några av dem som var med då en ny Sunneförsamling etablerades i North Dakota, på Washingtons födelsedag 1893, hade således vistats på platsen i tio års tid, och den i Skåne födde Augustanapastorn J. O. Cavallin hade verkat här som hemmissionär, liksom präster från Minnesotakonferensen inom Augustanasynoden, bland dem Magnus Spangberg, som kommit på besök i samband med resor till delstatens huvudstad Bismarck och områden däromkring. Nybyggarna samlades också till gudstjänster, ledda av lekmän, i den skola som byggts 1887.

Församlingen grundades den 22 februari 1893 i Anders och Christine Olsons hem, under ledning av den smålandsfödde pastorn Magnus Spangberg (Spongberg) som också var församlingens förste präst 1893-1894, och den 4 mars hade man 35 *charter members*. Med ord som översatts till det nya hemlandets språk *"We the undersigned agree in confidence of God's gracious help, organize and establish a Swedish Evangelical Lutheran Congregation in Ecklund Township, Burleigh County, North Dakota."*

Anders Olson, en av de första bosättarna, var också den som utsett en plats för en framtida kyrka och kyrkogård på det land han förvärvat och det var kyrkogården som först kunde byggas.

Sunne kyrka i Fryksdalen, Värmland.

Många av dem som deltog i församlingens grundande var från Sunne i Värmland, och församlingens namn blev med tiden Sunne. Man inkorporerades visserligen under namnet Swedish Evangelical Lutheran Sunne Church men förtroendemännens hemvist var Slaughter, som var namnet på det postkontor som etablerats 1886 och uppkallats efter postmästarinnan, Linda Warfel Slaughter. Man kan därför finna att kyrkan kallades Slaughter Church även sedan postkontoret stängts 1906, och i *The Wilton News* omnämndes exempelvis kyrkan som *the Swedish Lutheran Church*. Sunne blev dock slutligen det vedertagna namnet, och sedan 1955 Sunne Evangelical Lutheran Church of Wilton, North Dakota.

En aktiv växande församling

Församlingens först byggda kyrka invigdes sommaren 1894. Den hade, som den värmländska moderkyrkan, tornspira och korsarmar men var ändå en enkel pionjärkyrka som till en början bara kunde användas sommartid. Först 1898, då pastor A.G. Olson tjänade församlingen, kunde man införskaffa kamin och skorsten, men kyrkan förblev under de 50 år den användes vad vi tveklöst skulle kalla en dragigt kall och obekväm plats att vistas i.

Andrew (Anders) G. Olson, född i Sillerud, Värmland, var Sunnes pastor 1897-1900. Han verkade också i Alexandriadistriktet i Minnesota, där två kyrkor namngivits efter andra värmländska, och Sunne närbelägna, kyrkor: Fryksände och Lekvattnet. Hans efterträdare i Sunne (1901-1907) var L.W. Gulstrom (Gullström) från Nedre Ullerud i Värmland.

Efter en rekordskörd (*bumper crop*) 1916 uppfördes en prästgård, där Carl H. Olson blev den förste att bo. Han var den siste pastorn i Sunne som höll gudstjänster på svenska, även om protokollen skrevs på det gamla landets språk till 1929. Efter att pastor Olson avslutat sin

tjänst i Sunne 1919 hade under trettio år församlingen ingen egen pastor; verksamheten upprätthölls med hjälp av lekmän, studenter, resepredikanter, prästkandidater och vicepastorer. Efter andra världskrigets slut bestämde likafullt församlingen, trots att man inte hade en egen pastor, att man skulle riva den gamla kyrkan och uppföra en ny, den nuvarande kyrkan, som invigdes den 25 september 1949, och som därefter i olika omgångar byggts om och utvidgats.

Familjeliv, skördar, kyrka och skola präglade en gång den sociala samvaron i många mindre samhällen som ute på Nordamerikas prärie vårdade sina traditioner. Att idag komma till dessa platser innebär i många fall en upplevelse av stilla, lantlig ro. De förändringar som skapats av en modern tids utveckling har, precis som här hemma, inte alltid varit skonsamma mot små och lantligt belägna platser. År 2000 fanns, enligt en uppgift, 447 färre pastorer inom ELCA (Evangelical Lutheran Church in America) än tio år tidigare, och man hade 200 färre församlingar. Som det också kan konstateras har ett 350-tal lutherska kyrkor och lika många ställen där man predikade (preaching points) i provinsen Saskatchewan, Canada, upplösts under det senaste århundradet. Det handlar därför inte längre om tillväxt, utan att om möjligt och i bästa fall kunna bevara vad man har. Allt färre brukar allt större jordar, folk flyttar till stan och kyrkor stängs. Så är emellertid inte fallet i Sunne, North Dakota!

Som församlingens pastor Paul Schauer skrev i e-postbrev våren 2004: *"We are a very active and growing congregation."* Pastor Paul, vars hustru är pastor i en annan församling, har varit Sunnes pastor sedan 1993, efter att under ett år dessförinnan varit dess Interim Pastor. *Midsommar, Julotta – Christmas Service*, kvinnoorganisa-

Church Secretary Beverly Hausauer, vars grandparents Backman kom från Sunne. i Värmland

Kyrkogården vid Sunne Lutheran Church

tioner, kristendomsundervisning och ungdomsverksamhet ingår i det kyrkliga arbetet, och det hålls två gudstjänster varje söndag, med söndagsskola däremellan.

Kyrkklocka och altartavla

Några av de ursprungliga föremålen i Sunne, North Dakota, används fortfarande, däribland kyrkklockan från 1905 och den stora altartavlan från 1914, Kristus i Getsemane, utförd av Olof Grafström. Kommen från Medelpad tillhörde Grafström de konstnärligt skolade svenskar som sökt sig till Lindsborg, Kansas, för att undervisa vid Bethany College, innan han 1897 kom till Augustana College i Rock Island, Illinois. Professor Grafström var också en anlitad kyrkomålare, och han torde vara den svenskamerikan som gjort flest altartavlor i det nya hemlandet. Tvåhundra altartavlor i lutherska kyrkor i USA vittnar därom.

I hopp om att få en bofast pastor förvärvade Sunneförsamlingen i North Dakota 1954 ett hus i Wilton att användas som ny prästgård. Följande år anlände den då nyutexaminerade George Olson och dennes hustru Ruth, och med pastor Olson kunde kyrka och församling för första gången på 65 år lita helt till egen kraft: *Sunne became self-supporting.* ♦

Huvudkälla: Sunne Evangelical Lutheran Church, Wilton, North Dakota. 100th Anniversary 1893–1993 (June 24–27, 1993).
 Artikeln tidigare publicerad i Bryggan nr 3 år 2005.

Fingervante KOTTFJÄLL

Damvante

Material: Bergå Stickgarn, extra 2-trådigt.
Stickor: Strumpstickor 2 till resår, 2 1/2 till vante.
Garnåtgång: 50 gram av varje färg.

Lägg med mönsterfärg upp 56 m på stickor nr 2. Fördela dessa på 4 stickor och sticka resår 2 rm, 2 am i 2 varv. Fortsätt därefter 2 rm med bottenfärg, 2 am med mönsterfärg i cirka 5 cm. Byt till stickor 2 1/2. Öka ut maskantalet till 70 m, och övergå till slätstickning, 1 varv med mönsterfärg Sticka därefter am i mönster och rm i botten. För tummen plockas de 10 sista maskorna av, från 4:dje stickan, på en säkerhetsnål.

Lägg upp 10 nya m vid tumhålet, så att maskantalet blir 70 m.
Sticka enligt mönster, tills det blir lagom att börja med fingrarna.

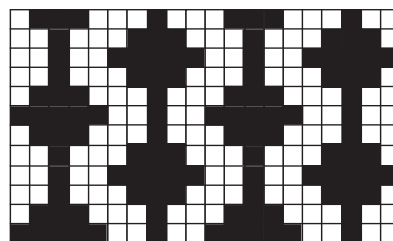
Lillfinger: Tag 8 m från underhanden och 9 m från överhanden.
Lägg upp 3 m emellan lillfinger och ringfinger = 20 m.
Sticka prickar enligt mönster. Maska av.

Ringfinger: Tag 9 m från underhanden, lägg upp 3 m, 9 m från överhanden,
plocka upp 3 m från lillfingret = 24 m. Sticka mönster.
Maska av.

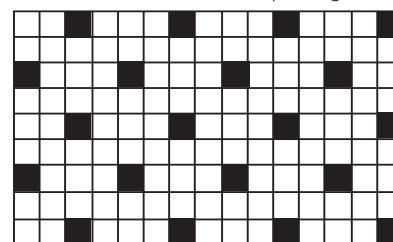
Långfinger: Tag 8 m från underhanden, lägg upp 4 m, 9 m från överhanden,
plocka upp 3 m från ringfingret = 24 m. Sticka mönster.
Maska av.

Pekfinger: Tag de 18 maskorna som är kvar och plocka upp 6 m emellan
pekfingret och långfinger = 24 m. Sticka mönster. Maska av.

Tumme: Tag de 10 m från nålen, plocka upp 4 m på var sin sida om tummen
samt de 10 upplagda maskorna = 28 m. Sticka mönster. Maska av.
Fäst alla trådar väl på avigsidan.
Se till att det blir en höger, och en vänstervante.

Detta mönster stickas runt hela vanten.
Mönster stickas med am, och botten rm.
Prickarna = 1 am, stickas på fingrarna

Stickbeskrivning finns även för herrvante! Mönstret till denna fryksdalsvante är framtaget i samarbete med Sunne Hembygdsförening!

Fryksdalsvanten

Denna vante är handstickad efter gammalt mönster. Från olika hantverksutställningar i Karlstad på 1920-talet kan följande noteras. "Det personliga inslag, som gör sig gällande i Fryksdalen, är av omfattande betydelse. Norr och väster om den långa odlade dalen kring Fryken och omkring Rottan sträcka sig de stora skogarn. Deras tyngd och allvar ger sig uttryck i slöjden, som i övre Fryksdalen har ett kärvare drag än söderut. Fryksdalsvantarna visa typiska mönster av barrträdsformer, stiliserade granar och dito kottar".

Sunne Hembygdsförening och Mai Hedin

Mormors historia

Av Ville Larsson

Tidigare har jag berättat om Kattrina på Åstorpet. Nu gäller det hennes äldsta dotter Maria född 1840 på knektbostället i Askersby. Jag kallar henne mormor men hon hör inte till min släkt.

Marias förfäder

Vi skall först se på Kattrinas föräldrar. De bodde i Toneby. Modern var Maj Nilsdotter, född 1781 och fadern Per Jonsson född 1786. Båda var födda i Gräsmark och dit flyttade de tillbaka 1914. Om de senare bosatte sig i Svinebergssätter vet man inte, men traditionen berättar att Kattrina växte upp på Åstorpet där. Per Jonssons far hette Jon Olofsson och modern Marit Olofsdotter och de bodde i Hult.

Marias far var soldaten Elias Asker. Elias mor var Catarina Andersdotter Hjerpe född 1784 vid Fredros och dotter till mästern Anders Hjerpe född 1749 i Sunne och hans hustru Stina Nykvist född 1752 i Lersjöfors och av den kända kopparslagaresläkten där.

Familjen på Åstorpet

Nu fortsätter vi med mormor Maria. Hon kom redan 1745 till Åstorpet i Svinebergssätter. Familjen bestod förutom den femåriga Maria, av Olof, född 1842 och Katarina född 1844. Fadern Elias var ofärdig i ett ben och varken kunde eller ville hjälpa till med familjens försörjning. Hustrun fick stjäla pengar från honom då han sov. Ofta var han ute på vandring som luffare. Det var Kattrina som fick dra försorg om deras uppehälle. Men det var vanligt att dessa torpstugornas folk fick lära sig att lida umbäranden. Sällan gick någon från matbordet och kände sig mätt. Många svalt och det fanns de som svalt ihjäl.

Ett ytterligare barn hade kommit till världen 1846 och det yngsta föddes 1849. Då var Maria nio år. Givetvis fick hon dra sitt strå till stacken. Barnen plockade ved i skogen och de äldre av dem fick tjänstgöra som barnvakt då modern var på dagsverke. Dagsverket under andtimnarna var enda möjligheten till kontant förtjänst. Kattrina utförde också arbete åt bondmororna med kardning och spinning av ull samt stickning av strumpor, sockor och vantar. Barnen var de största slitvargarna. Betalningen för detta arbete utgjordes ofta av matvaror som mjölk, mjöl, kött och fläsk.

Knektbostället i Askersby. Foto: Marie Söhrman.

Hårda livsvillkor för skogstorpens folk

Skogen gav inte bara bränsle, där fanns matvaror också. Värdefullast var lingonen. De behövde man bara samla in i en trätunna för förvaring. De stod sig gott till nästa höst. Socker förekom inte bland skogstorpens folk. Blåbär var medicin också, särskilt bra mot magplågor. Smultron och hjortron var delikatesser. Att plocka bär till avsalu gick inte, varje familj plockade sitt behov.

Svamparna hade man respekt för. De fick korna sortera och använda de ätliga till föda. Det fanns många växter som kunde användas till medicin. Fläderblommorna kokades och blev ett svett drivande medel mot förkylningar, grobladen var sår läkande. Kloka gubbar och gumor fanns som kunde koka salvor och botande droppar. Kattrina var själv läkekunnig.

På den lilla jordbiten som hörde till torpet odlades först och främst potatis och havre. Havren var inte så fordrande på god jord och mycken gödsel. Havremjölet blev till gröt och välling och man kunde också baka ett mycket gott bröd. Men man måste alltid vara sparsam för vintern var lång.

Foder till kon under vintern fick man genom att ta vara på det gräs som växte på myrarna i skogen samt torkat löv av björk, rönn och sälg. Fåren fick vintertid enbart torkat löv. Kunde man klara livet i en griskulting till slakttiden före jul var man riktigt lycklig.

Kattrina var under ungdomstiden berömd för sin vackra sång och hon älskade att sjunga. Maria hade ärvt sin mors sångbegåvning men hon hade inte samma starka lust att sjunga som modern haft. Nu hade Kattrinas sång tystnat för alltid.

Maria lämnar barndomshemmet

Åren rullade iväg och så var Maria stor nog att ge sig av för att förtjäna egna slantar. Hon kom till en bonde i Gettjärn som lillpiga där. Efter några år flyttade hon i tjugoårsåldern till samma bonde i Södra Sâneby där både hennes mor och mormor hade tjänat. Här mötte hon ett öde som kom att bli avgörande för hennes framtid. En fin herre och därtill förmögen blev förälskad i Maria. Man behöver inte fråga om hans känslor var besvarade. Följden av deras kärlek blev som vanligt ett barn, kärlekspanten. Maria födde 1865 en flicka. Barnets fader var okänd men ryktena hade att berätta att det skulle vara en brukspatron.

Allt nog, en dag kom en gästgivar skjuts med en okänd fin herre till bondgården i Soneby. Främlingen önskade tala med Maria Eliasdotter i enrum och barnet skulle vara med. Vad som avtalades vet ingen, man kan bara gissa sig till att det rörde den unga modern och hennes barn.

En tid efter denna händelse överraskade Maria många med att först och främst låta döpa sitt utom äktenskapet födda barn till det vackert klingande namnet Elisabeth, ett namn som inte förekom i torparbarnens namnlistor. För det andra tog hon ut flyttningsbetyg till Stockholm och flyttade dit. Att främlingens besök hade att göra med flickans namn och flyttningen till Stockholm tog man för givet. Det talades också om att Maria fått mottaga en större penningssumma.

I Stockholm

Till Stockholm anlände så Maria med sin lilla dotter. Där genomgick hon utbildning till barnmorska och fick tjänst på Maria sjukhus. Hon visade sig mycket skicklig och fick ständigt beröm av både läkare och patienter för sitt sätt att bemöta och vårda de behövande. Maria var en välväxt och ståtlig kvinna som drog många blickar till sig. Redan under tiden då hon tjänade i Gettjärn under ungdomsåren var hon omtalad som en sällsynt vacker flicka.

Varje dag då hon gick till arbetet på sjukhuset mötte hon en ung herre som även han var på väg till sitt arbete. Hans namn var Anton Vilhelm Morell. Han kom sig inte för att börja ett samtal och hon kunde givetvis inte tilltala en okänd karl. Men deras ögon möttes, det var talande nog.

Äktenskap

En dag stannade han framför henne, tog av sig hatten och friade. Maria blev helt överraskad men svarade lika naturligt som han friade – Ja. De tog ut lysning och gifte sig. Allt var lycka och glädje. Då Marias och Antons första barn skulle födas, förläste hon sig själv.

Maria Persdotter.

Likaså skedde under de tre följande förlossningarna och vid en av dem utförde hon en tångförlossning framför en spegel. Men efter det fjärde barnets födelse började svårigheterna.

Från lycklig husfru till luffare

Mannen visste inte om att Maria var hela åtta år äldre än honom. Han visste inte heller något om att Maria hade ett tidigare barn. Detta blev nu uppenbart och han lämnade i besvikelsen familjen. Den annars så psykiskt och fysiskt starka Maria knäcktes. Hon misskötte sin plats och blev avskedad. För att trösta sig tog hon till spriten. Men den drev henne endast till djupare armod och förfall. Till slut gick hon som luffare på storstadens skummaste gator. - Landets kanske enda kvinnliga luffare. Hon sjönk allt djupare ned i eländet och hamnade till slut på Rosenlunds fattighus. Där dog hon, glömd av alla sina anhöriga 1905, endast 65 år gammal.

Vilket sorgligt öde! En gång en strålande skönhet. Mer begåvad på alla områden än de flesta. Frisk och sund samt stark som en björn och så detta sorgliga slut. ♦

Marten

Av Oskar Stjerne

Jong på Hea kall han sej när som han skrev på fölkmål. Ve den tia för en femti sexti år senna va dä nô bevänt mä martnan. Numer ä dä bar sôppel å usselhet mä dôm Men da för tia va dä liv å hejsan tjosan på marten.

Hästkôjerer å anner skôjerer uttå alla kulörer va dä gött ätter å kor å griser va dä full kommers på. Å på kafféa - dä va gött om kaffeer ve den tia - där dracks dä köpskåler ätter hästaffärer. Kåran hadd förståss en pôtt i fecka sôm de kunn bätter på kaffesmaken mä, å dä va ingen sôm ble ill hôel för dä. Dä va en kär ifrå Gräsmarka sôm rest ner te oktobermarten för te å köp sej en häst. Han kom i ackordering mä nôr hästkôjerer bortifrå Örebrotrakten. De bjudd ut en kamp sôm tog sej skaplit bra ut. Sex år va han, dä syntes väl på tännran å int va han så varst dyr heller sö att han slog te å tjöfft kampen. Å han va väl rösta mä pänningar, så han tjöfft en Tidahölmmsgigg mä te å ha te hemfala. En Tidahölmmsgigg förstår ne dä va mä dä finerst åkdon sôm fandes på den tia, rent å e motsvarihet te en lyxbil i vånn dager. Ja, han sätt kampen för giggen å ga sej på hemvägen. Men käre folk, när sôm han kom en bet ôppi Åmbärsbackan så va dä gôrstopp. Han feck int kampen tur fläcken varsken mä lock eller pock. Kampkraken va sta ser ne, dä nämnd int skôjeran nô om. Att han va lurad dä förstog han, å dä va int myck å gör ôt dä, men hôlls skull han bär sej te å kom hem? Men sôm väl va kom dä ett par hästkärer sôm kunn mä tocker hästkrötter.

Du ska gå te aptek å köp nôr stycken terpentinkapsler så ska ve nock få fart på asläggen. Ve staner här mennas du går vänna ner te aptek. Gräsmarkingen ha ga sej iväg kôllbôtt ner te aptek å där tjöfft han sej tre tockerdära kapsler. När han kom te baka så stogg kampen där sôm han skull var bôtta i backen. Nu löfter ja på rômpa å så stôpper du in en tocken dära kapsel, så får ve se va sôm hänner. Å dä jaggumä feck de. Dä ble en rivstart satt kampen stack å sôm en raket ôppôt backen. Å dä va ingen sôm hann te å få tag på tömman gräsmarkingen frest fell å ränn ätter men va skull dä var å tess. När han kom ôpp te utsiktstorn så såg han en dammôrnbort ve Skinnernergårn, där va kampen ve dä lag. Da kom han te å tänk på att han hadd två tocker där kapsler kvar å de stôpp han in på lämplet ställ på sej själv. Da ble dä en ny rivstart. Aldri ha fell nôa männisch kutt så fort nôn gang. Ve Skinnernergårn såg de fell denna skenfala så när dä ha gått e stönn sö ringd de ôpp te Gettjärn å frågd om de ha sett nôn skensk häst. – Nääj, svard de i Gettjärn, nôn häst have int sett te, men en kär kom dä rännenas om här för e stönn senna mä en förskräckle fart.

Dagens marknad är inte som förr. Foto: Kjell Sundström.

Ett unikt kontrakt

Komminister Domar Skafte i Sunne var en hängiven forskare av gammalt. Han hade varit i Mellby på gården Höglunda och där bland gamla papper hittat nedanstående mycket originella kontrakt. Det står mycket roligt i detta, så läs och begrunda, kontraktet är från år 1825.

Såsom daggakarlen länktar till Ro när dagen sjömmar och Solen skjunker så vela också vi undertecknade Eckta Mackar trötte och Matte af Levande nu till undertecknade vår Son Håkan Haral Son Öfverlämna vårt ägande heman och vi förbehållit os desse Undan Tagsförmåner:

1:mo Håkan skall utlösa sina sösskon enligt öfverens Kommelse

2:mo Stugan och lila Kammaren i lolänga förbe Håla vi os och våra kreatur frit Husrum till våra döddagar ellebrån och fria taljus, fem på marka af fåratalj, foder till en ko, en kalv, två hons och två grisar och frit mulabete bland Hakans kreatur Så länge de kunna vara utte i vår livstid och sätta åriigen en halv tönna jorparer på Sönrängen jämte frit Tilträde te bakareugn och högälle, fri Snus och lavendel om Sondagarne i vår livstid så länge vi lever och 3 tönner Blandsäd med 36 ax Kapor på Tönnan likaledes en tönna Korn i strid säd utan agnar och fyra punn Kött, helen åxe och helten ko ett ankare brännvin till den Segnade juletiden och en oskommod juleost samt en vardagsklänning var 6 ette år tils vi lägges i mullen.

3:mo Fri sjuss te korka och stånsmöten och gille inom släkt Bekanta och vänner består undertecknad Håkan oss uti all vår livsti utan betalning samt med halva underlaget i spannamål och den ena hönan.

4:mo Af detta kontrakt hava vi upprättadt 2 exemplar i vår livstid med sunt forstånd och fri vilja och forklara os dermed nöjje så länge vi lever när vår time slår för vår andalössa lekamen skal undertecknad Håkan beledsaga var hädanfärd med sonlig sorg och vördnad till den sista villan i gravens sjöte och låta os kresteligen jordas ätter ortens sed och bruk och resa hoggen Grav Sten, som skjede i Salix Som Åvan den 14:e Marts Anno 1825.

H. H. S. Haral Håkans Son

Håkan Haral Son

Ut supera in fjdem

Kitta Olsdoter

håll om pennan

Som vittnen närvara på sama gång vitna:

Peter Jons Son

nämndeman

Ola Knuts Son

rytare

Avskrivet exakt efter tidningsurklippet, som jag har lånat av Anna Persson Lersjöfors, med stavfel och allt.

Domar Skafte

Sunnes vattenförsörjning

Från gångna tider och ändå fram till sekelskiftet 1900 hade de boende i Sunne sina egna vattenbrunnar i anslutningen till bostaden. Men samhället växte sakta fram och därmed kravet på en gemensam vattenförsörjning. 1906 togs ritningar fram för en planerad vattentäkt från den öster om Sunne belägna Horntjärn, där då den stora höjdskillnaden medförde tryckvatten till Sunne.

År 1909 togs denna vattenledning i bruk, och vid Horntjärn hade en station byggts för filtrering av råvattnet genom att sjövattnet först togs in i stationen och därefter fick sedimentera och filtreras genom tjocka sandlager innan det gick in i ledningen till Sunne. En gång per år "skummades" dessa sandfilter d. v. s. ca 5 cm av översta sandlagret togs bort och rensolades och nytt rent material tillfördes för att erhålla bästa möjliga filterering.

År 1940 togs ytterligare en vattentäkt i bruk, då var det Fryken som fick släppa till vatten, ty strax norr om Brobyäng vid den s. k. Askerudsviken hade ett vattenverk uppförts och med tillsats av klor pumpades vattnet ut på ledningsnätet. Så fortgick vattenförsörjningen för Sunne köping under många år framåt men fram i 1960-talets slutskede väcktes planer om en helt ny och

bättre permanent vattentäkt för Sunne med byggande av ett nytt modernt vattenverk och vattentorn. De allt större kvalitetskraven på ett rent och friskt vatten framtvingade ett snabbt ställningstagande i denna sak. Grundliga undersökningar vidtogs för att erhålla en god vattenförsörjning.

De enorma grustäkterna i Öjervik blev platsen för råvattentaget. Ett modernt vattenverk uppfördes i början av 1970-talet (1973), där råvattnet pumpas in i stora bassänger och där en höjning av PH värdet till ca PH 8,0 sker innan det pumpas vidare till vattentornet uppe på Sundsbergsberget, där vattnet genom höjdskillnad går med självtryck ut till abonnenterna i Sunne köping. Detta vattenverk togs i bruk 1973.

Råvattnet tas in i vattenverket via två djupbrunnspumpar, den ena belägen på 14 m djup och den andra på 18 m djup. Vattenförbrukning per dygn 2500 m³. För att PH justera vattnet åtgår 20-22 ton teknisk hydratkalk per år. Detta vattenverk är idag datoriserat.

Det gamla vattenverket vid Horntjärn togs ur bruk vid samma tid som Öjervik kom igång, det har dock rensolats vad gäller ledning och står kvar som reserv. Det gamla vattenverket i Askerudsviken revs runt 1970.

Olle Gustavsson

SUNNE KYRKA – Fryksdalens Domkyrka – en symbol för värdsalltet

Hon, -liksom landets övriga 3 700 kyrkor,
är en mötesplats för himmelen och jorden,
för livet nu och livet efter detta.

Sunne Kyrka i tiden -ett kulturarv!

För info om Gudstjänster
och annan verksamhet
tel: 0565-68 85 50

Fira med oss!

I år är det 150 år sedan Svea Christina Loberg satte in 13 riksdaler på sitt nya sparkonto som bankens första kund. Vårt jubileum kommer märkas på olika sätt under hela 2006. Gå in på www.fryksdalenssparbank.se så får du se vad som är på gång just nu.

Fryksdalens
Sparbank

Telefon 0565-174 00 www.fryksdalenssparbank.se

Ur Olof Nilssons liv

Av Arne Linnarud

Gamla offentliga handlingar är en verklig guldgruva när det gäller att vaska fram uppgifter om personer eller detaljer från händelser i gångna tider. Bland de främsta är i mitt tycke förutom domböcker även kyrkböcker som ofta ger rafflande interiörer och berättelser från den vardag våra förfäder levde i. Jag har här valt att ge detaljer om en enskild person och hans familjeförhållanden och som i mycket kan anses typiska för den värld han levde i.

Familjen

Fadern Nils Christophersson kom från Bryggegården, modern Kerstin Månsdotter var född och uppväxt När Måns i Spelnäs. Föräldrarna förvärvade en gård i Boseby. Olof Nilsson föddes där 24/2 1774 som äldste son. Senare föddes Ingeborg 19/6 1780. Äktenskapet varade inte länge. Den 22 februari 1790 gick Nils bort. I dödboken noteras: "Drunknad under isen på Fryken, begravd d. 28 februari 43 år". Änkan Kerstin Månsdotter flyttade då tillbaka till föräldrahemmet i Spelnäs. Kerstin Månsdotter hann gifta sig ytterligare två gånger: År 1791 med Erik Nilsson i Spelnäs, som avled redan 1794. I det äktenskapet föddes sonen Nils 7/4 1793. I tredje äktenskapet år 1797 med Nils Elofsson föddes 1/1 1799 en dotter Maja. Kerstin Månsdotter levde till 2/1 1823.

Olofs egen familj

Olof gifte sig 1796 med Maria Nilsson från Spelnäs-torp. I husförhörslängden står antecknat: "Står sjelf för bruk i gården".

Olof och Maria fick tillsammans fyra barn:

Erik, född 15/2 1797 i Spelnäs, död där 27/12 1800

Nils, född 6/9 1799 i Spelnäs

Kerstin, född 19/4 1802 i Spelnäs

Erik, född 27/10 1804 i Spelnäs, död där 9/2 1807

Överlevande i barnaskaran som synes endast sonen Nils Olsson och dottern Kerstin Olsdotter.

Hustrun Maria avled 13/1 1818 i lungsot.

Lönskaläge

Kanske var det här som Olofs nedgång började.

Vid ett ting år 1820 var Olof instämmd för lönskaläge med pigan Katarina Persdotter från S Borgeby. Ett vittne hade sett Olof Nilsson gå upp till det bodloft där Katarina hade sitt liggställe men kunde inte veta vad de hade för sig eller hur länge han stannade på bodloftet. Övriga vittnen påstod sig inte ha någon kunskap om målet. Olof nekade till förseelsen och erbjöds att med ed neka till Katarinas angivelse - men avböjde.

Eftersom Olof vägrade att med ed fria sig från beskyllningen blev han dömd att böta 3 riksdaler, att ge till Sunne kyrka 1 riksdaler samt undergå hemligt skrif-

termål. Dessutom skall Olof årligen bidra till barnets uppfostran med 6 riksdaler till dess barnet själv kan förtjäna sig födan.

Skuldfordran

Under 1820-talets lopp var Olof vid flera tillfällen instämd till tinget för skuldfordran som han inte brytt sig om att reglera. Han inställde sig heller inte vid tinget för att försvara sig mot anklagelserna. En del av dessa krav gällde auktionsinrop.

Det kunde gå livligt till vid en auktion

Beträffande den serie av auktionsinrop som Olof Nilsson ägnat sig åt utan att som det synes haft möjlighet att betala för dem skulle man kunna likna vid vad som med dagens terminologi benämns ”spelberoende”. På grund av Olofs vidlyftiga affärer anhöll sonen Nils Olsson och dottern Kerstin Olofsdotter vid tinget 1823 att fadern skulle ställas under förmyndare:

»anhöllo NO och KO att deras fader såsom känd för misshushållning kunde under Curator ställas enligt en så lydande ansökning: »att såsom vår fader Olof Nilsson i Spelnäs är af den beskaffenhet att ej kan sjelf vårda sin förmögenhet utan att vid alla tillfällen som möjligt är förlora afföre nemnde sin Egendom, så anhobler wi, att såsom Curator, eller förmyndare för nämde vår fader Olof Larsson i Bryggegården kunde inställas att efter nödtorftighet honom meddela sin red«.

Nils Olsson

Olofs äldsta överlevande barn Nils född 6/9 1799 i Spelnäs, gift 1818 med Maja Larsdotter född 1798 i Ås. De fick sex barn tillsammans:

Erik Nilsson, född 2/2 1819

Maja Nilsdotter, född 27/1 1821, död 15/3 1821

Olof Nilsson, född 28/1 1822, död 2/3 1822

Olof Nilsson, född 22/2 1823

Maria Nilsdotter, född 6/1 1826

Lars Nilsson, född 24/1 1830

I husförhållslängden 1830-35 står antecknat ”bortkommen vid Åmbergshedstiden, vet ej hvarken han är lefvande eller dö”. Tillskrivet: ”Drunknad och återfunnen”. Enligt husförhållslängden död 30/9 1832. Ej nämnd i dödboken.

Kerstin Olsdotter

Kerstin gifte sig 1825 med bonden Jan Jansson från Bråten i Ulfsby, född 1802. De fick barnen:

Jan Jansson, född 19/1 1826

Nils Jansson, född 1/10 1828

Maria Jansdotter, född 14/5 1832

Kerstin dog 22/3 1834 i lungsot.

Maken Jan gifte om sig med en änka från en annan gård i Ulfsby som förde med sig tre barn från sitt första äktenskap.

Olofs flyttning

Utflyttad till Ulfsby 1825 (troligen till dotter och måg i samband med deras äktenskap), tillbaka till Spelnäs 1827, utflyttad till Ulfsby 1831, ämnade flytta tillbaka till Spelnäs 1836, men enligt anteckning i husförhållslängden: ”Spelnäs åbönder vägrade hans inflyttning till detta Hemman, blef fattighjon på Ulfsby 1837”.

Olof hade i slutet av 1820-talet försålt sin jord till sonen Nils och dottern Kerstin. Han hade alltså ingen gård att flytta tillbaka till. Båda hans barn var dessutom avlidna. Olofs tidigare vidlyftiga affärer bidrog säkert till att spelnäsborna inte ville ha honom tillbaka av rädsla för att bli underhållsskyldiga. Olof dog i Ulfsby 22/3 1838 i frossfeber.

uä Olof Olsson

Vad hände då med Olofs utomäktenskapliga son Olof med Katarina Persdotter? I husförhållslängden 1835-40 står han antecknad som ”sjuklig”. Under de följande åren hade han drängtjänst i olika hemman i östra delen av Sunne tills han år 1849 utflyttade till Gåsborn och står som arbetare/dagkarl vid Gåsbornshyttan.

Anna Katarina Olsdotter, född 1853 i Gåsbornshyttan

Jan Olof Olsson, född 1856 i Gåsbornshyttan

Stina Maria Olsdotter, född 1858 i Långbansände

Eva Lisa Olsdotter, född 1861 i Långbanshyttan

Familjen utflyttade 1858 till Fernebo där Olof står som arrendator i Långbanshyttan. Från den start i livet som Olof hade kan man ändå konstatera att det gick ganska bra för honom. Olof avled i Långbanshyttan 4/12 1885.

Ättlingar

Trots få överlevande efterkommande vid Olof Nilssons fränfälle har ättlingarna i dag spritts inte bara i hemmanen runt Sunne utan i åtskilliga delar av landet och torde i dag uppgå till flera hundra personer. ♦

Sunne Ångfärgeri,
Spinnari- & Väfveriaffär.
Carl M. Olson.
Stabt. 1830.

Ångfärgeri o. Beredningsverk.
SPINNERI och
MKN. VÄFVERI.
Sjäfärd och a. Samskänsl.
Hälsingeförn. 1830.
Telegramsadress:
"YLLEFABRIKEN"

Sunne den 20 Aug.

1906

Sunne Yllefabrik

Av Kerstin Meric och Olle Gustafsson

Gamla skrifter vill hävda att Sunne som samhälle föddes cirka 1850, då byggnationen sakta växte fram. Hantverkare av olika slag bedrev sin verksamhet och små företag som t. ex. garveri slog rot här, liksom handel och postväsendet som fick lokal i det 1849 uppförda slottet. Det agrara levnadssättet var fortfarande det helt dominerande men sakta tillkom en och annan liten företagsverksamhet.

Söder om kyrkan efter Frykens östra strand fanns Thorells Garveri, och ännu idag finns den gamla björkallén kvar från Torvnäsvägen ner mot sjöstranden, men alla byggnader är för länge sedan borta.

Gylleby Ångfärgeri

Strax söder därom anlade M. Olson på Helgeby ett färgeri redan på 1830-talet. År 1876 övertogs rörelsen av sonen fabrikören Carl M. Olson, född 1853 på Torvnäs. Under hans ledning utvecklades rörelsen till fullständig yllefabrik, benämnd Sunne Yllefabrik. Denna verksamhet bedrev Carl M. Olson jämte betydande jordbruk drevs till 1913 samt en omfattande garn- och vävnadshandel till 1919.

I folkräkningen år 1890 är fabrikören och färgaren Carl Mauritz Olson gift med Nancy Gottfrida Karolina Andersson född 1853. De har barnen Natanael Karl Magnus, f 1878, Naemi, f 1886, Hilding Paulus, f 1888 och Ruth Nancy, f 1889. Desutom finns i hushållet två pigor, Anna Oktavia Persdotter, f 1868 och Karolina Jansdotter, f 1867. Troligen bodde familjen i det stora vackra vita huset med två torn och långveranda som låg strax ovanför yllefabriken. Huset hade uppförts i slutet av 1800-talet av Carl M Olson. Man hade två kor och en ungtjur. Areal totalt 4 har, därav 3,5 åker och 0,5 skog. Carl M Olson ägde gården Gylleby mellan åren 1901-1908. Torvnäs gård såldes 1919 till Oscar Emanuel Andersson och hans hustru Amanda Andersson.

Carl M Olson var politiskt intresserad och ansluten till frisinnade partiet, och dess representant i Värmlands Landsting sedan 1909. Andra förtroendeuppdrag var ordförande i Sunne Sjukstuga, ledamot i Enskilda bankens i Vänersborg Sunnekontor, och ledamot av köpingsfullmäktige.

Hans största intresse var dock den frikyrkliga verksamheten och han var församlingsföreståndare under många år i såväl Sunne missionsförsamlings Sunnekrets som i Betelförsamlingen sedan 1908. Styrelseledamot i Värmlands Ansgariiförening och Helgelseförbundet.

Kända ägare till Sunne Yllefabrik

Gylleby Färgeri

M. Olsson, Helgeby 1830-1876

Sunne Yllefabrik

Carl M. Olson, Torvnäs 1876-1913

Sunne Yllefabrik

Fredrik Hellman, Vinnerstads sn 1913-1915

Viskastrands Yllefabrik, Borås

Gustaf Hellman, Borås 1915-1921 1/10

Sunne Yllefabrik

Fredrik Hellman, Vinnerstads sn 1921-1925

Sunne Yllefabrik

Axel Emanuel Andersson, Partille 1925-1926

17/9 1926 firman i konkurs

Sunne Yllefabrik

A, Lundkvist, Gräsmark,

Johan Westerberg, Sunne ?-1938

1924 öppnas affär på Kvarngatan i Sunne. Säljer där egna kvalitetsvaror.

1925 öppnas filialer i Ransäter, Norra Råda, Ekshärad och Fryksände socknar.

1938 10/12 Rörelsen har upphört.

Några märkliga händelser vid Yllefabriken

Ur Fryksdals-Posten den 24/1 1931

Ett uthus vid Yllefabriken brann ner till grunden natten till lördagen varvid en häst innebrändes samt foder och diverse redskap för ägaren Johan Westerberg. Tivoliägaren Frank Fredriksson hade en del material i byggnaden

*Den Frikyrkan
Carl M. Olson*

som en karusell, en skjutbana samt ett par speltält. Märkligt är, att det under senare år har inte mindre än fem eldhärdar hänt för samme ägare varav den största hände 1929 då Yllefabriken jämnades med marken.

Ur *Fryksdals-Posten* den 29/1 1931

En person häktad för branden vid Torvnäs den 24/1. Den häktade är från Östra Emtervik, vilken nu förpassats till länsfängelset i Karlstad. Den misstänkte för mordbrand vid Torvnäs frikändes sedan i brist på bevis.

Ur *Sunne-Tidningen* 1938

Natten till den 9/5 1938 nedbrann till grunden Sunne Yllefabrik. Fabriken innehades av heg. A Lundkvist, Gräsmark och husägaren Johan Westerberg, Sunne. Har en tid haft driften nedlagd, men haft till avsikt att återupptaga driften igen i den 30-åriga byggnaden som nu brunnit. Brandorsaken okänd.

Verksamheten i färgeri, spinneri och väveri

Den 27 juli 1922 gör *Fryksdals-Posten* ett reportage om Yllefabriken och skriver följande:

Sunne Yllefabrik är en inrättning, som förtjänar det största intresse av allmänheten inom fabriken verksamhetsområde. Fabriken består av färgeri, spinneri och väveri – varav färgeriet är anlagt för lång tid tillbaka; spinneriet och väveriet anlades av fabrikör Carl M. Olsn samt moderniserades av Viskastrands Yllefabrik i Borås,

vilken firma var ägare till Sunne Yllefabrik till den 1 sisl. oktober, då fabriken övergick till ny ägare, bestående av ett aktiebolag med inventarier uteslutande från Sunne.

För några dagar sedan hade vi nöjet taga fabriken i betraktande med den vänliga disponenten Frans Schön som ciceron. Det var ett verkligt nöje se de sinnrika maskinerna i de olika avdelningarna, varigenom råvaran efter en mängd olika procedurer förvandlas till färdig vara. Spinneriet är beläget i övre våningen av färgeriet och drives därstädes befintliga kard- och spinnerimaskiner av en 17 hkr:s motor.

Väveriet är inrymt i en särskild byggnad, intill färgeriet med 6 stycken vävstolar, vilka även drives av en motor med samma antal hkr. som i spinneriet. I väveriet tilldrager sig största uppmärksamheten en jacquard-vävstol, varest filter vävas i olika vackra mönster. Dessutom tillverkas vanliga grå filter och har fabriken av dessa fått leverera 400 stycken till Sveriges statsarbeten i Norrland och södra Sverige.

Av vadmal tillverkar fabriken en präktig vara, som torde kunna jämföras med äkta Jämtlands vadmal. Dessutom tillverkas klänningstyger mm och bemödar sig fabriken om att leverera ett förstklassigt arbete. En tillverkning av s. k. home-spun kostymtyger kan fabriken sälja för det billiga priset 8 kr per meter. Det blir ett lågt pris per kostym, som därtill är helyllevara.

Fabriken förfogar över synnerligt skickliga verk- och färgmästare. För färgning och kemisk tvättning av kostymer mm, är den senaste specialiteten och ha vi varit

En gårdshandlare på besök vid lanthandeln i Nyskoga omkring 1910.
Kanske kommer han med vadmal från Sunne Yllefabrik. Vykorten på detta uppslag inlånade från Åke Gustafsson.

Josef Åsberg kör lump till Sunne Yllefabrik. Östra Emterviks Hembygdsförenings arkiv.

i tillfälle konstatera det utmärkta arbete, som presteras på detta område.

Intill fabriken ligga små nätta arbetarbostäder. Själva kontoret är inrymt i den vackra villan Torvnäs, där även en del av fabriken lager finnes. För övrigt utgöres fabriken största tillverkning av lösgodsberedning och har härför en mängd kommissionärer ute i bygderna. Fabriken sysselsätter ett 25-tal arbetare, av vilka en del under många år varit anställda därstädes.

Ett synnerligt gott förhållande är rådande mellan fabriken ledare och personalen. Då Fryksdalens fabriker äro bör de som finnas av allmänheten uppskattas. Vad Sunne Yllefabrik beträffar, bör detta vara en naturlig sak, då fabriken bemödar sig att framställa det bästa möjliga. Då härtill kommer, som förut är nämnt, att fabriken äges av personer hemmahörande i dessa trakter, bör ingen tvekan råda, vart man skall vända sig vid behov av artiklar i denna bransch.

O. E.

Ur *Fryksdals-Bygden* den 11/3 1955

Josef Åsberg "Berget", Södra Ås, Östra Ämtervik berättar om sin tid vid Sunne Yllefabrik.

90 mil efter häst varje månad

Som sjuttonårig kom Åsberg till dåvarande Sunne Yllefabrik vid Torvnäs, nu nedlagd efter en brand för åtskilliga år sedan. Fabrikör Carl M. Olson – ättling till Rik-Ola

i Gylleby – var ägare av fabriken då Josef Åsberg kom dit hösten 1897. Han fick nästan omedelbart börja som godskörare, och att det inte rörde sig om några småturer framgår av Åsbergs redogörelse.

Utkörning och hämtning av gods omfattade stora delar av Värmland och utfördes med hästskjuts både sommar och vinter. Särskilt vintertid var resorna många gånger påfrestande. "Älvdalsturen", gick ända upp till Bograngen och Höljes och tog 6–7 dagar, beroende på väderlek och godsmängd. "Gräsmarksresan", gick en bit in i Gunnarskog och "Ransätersresan", från Sunne över Kil, Deje och Munkfors.

Åsberg har räknat ut att han färdades 90 mil i månaden i genomsnitt. Men jämsides med resorna arbetade han även då och då i fabriken under sammanlagt 15 års tid, mest som färgare och beredningsarbetare. Det är inte utan än han alltjämt ångrar, att han inte fortsatte i färgaryrket, som var intressant och resulterade i goda vitsord. "Men det är ju väl sent att tänka på det nu", kommenterar 75-åringen.

Kvicksilvret kröp ner i "kula"

Jo, nog för att resorna för det mesta gick bra. Man var ju ung och rörlig och bra hästar hade vi för jämnar. "Men Klarälvsdalen var en bister trakt att åka i på vintern, ska jag säga. En gång, då jag kom till Likenäs visade termometern minus 48 grader", påstår Åsberg. "Särskilt väl kommer jag ihåg en resa strax före jul. Dan före dan kom jag kl. 8 på kvällen på hemväg till Bjurbergets gästgiveri, där en norsk familj då var värdfolk. Nog var man trött,

men jag ville hem före helgen och hade beställt nattlogi i Flatåsen. Men jag var in i Bjurberget och frågade hur kallt det var, varvid jag fick svaret av frun:

– Inte gott att säga, gutt – kvicksilvret är i kula nu! Men längre ner fanns på ett ställe en sprittertermometer

och den visade 42 grader kallt. Kl. 11 på kvällen var jag i alla fall framme i Flatåsen, där ett par östmarkingar under kvällen festat om och ställt till en massa trassel. De begav sig sedan på väg hem över Kristinefors, men höll på att frysa ihjäl och kom inte längre än till Snårberg. För min del gick det bra, hästen fick stallrum och jag en säng och dagen efter hann jag ner till V:a Lysvik. Och var hemma på julaftons morgon.

För att återgå till arbetet på Sunne Yllefabrik, var årslönen 150 kr, men då fick vi maten. Men frihetsbegäret gjorde sitt till att Åsberg definitivt gav fabriken på båten. "Det var ingen ordnad arbetstid då. Vi gjorde så där 15 timmar och det tyckte man blev lite långrandigt".

Nihu.

Torvnäsområdets framtid

Idag är byggnaderna rivna för länge sedan och fått ge plats åt en transformatorstation. Och på detta markområde byggdes 1969-70 Torvnäs Avloppsreningsverk som kom att betjäna Sunne tätort samt senare hela kommunen för rening av dess avloppsvatten. Det stora markområdet söder om kyrkan mot Torvnäs anses nu som ett attraktivt byggnadsområde för bostäder, varför Torvnäs Avloppsreningsverk kommer att läggas ner och ett nytt reningsverk har uppförts i östra delen av Brårud "före detta Backtjärn", som beräknas vara färdigt att tas i drift våren 2006.

Arkeologiska undersökningar

Värmlands Museum utförde arkeologiska undersökningar i området under juni-oktober 2003. Bakgrunden till undersökningarna var kommunens arbete med detaljplan för området. En av förutsättningar som måste granskas är om det finns fler fornlämningar inom området än de som redan är kända. För att få svar på detta beslutade Länsstyrelsen om en arkeologisk utredning. Resultatet blev att vi nu känner till ytterligare 9 fornlämningar. Förundersökningen gick ut på att ta reda på hur stor utbredning fornlämningarna egentligen har och deras ålder.

Förhistoriska boplatser

Den fornlämning som var känd från tidigare var lämningar efter Hälgeby gård, en gård som låg på en annan plats än den gör idag. Hälgeby är känt i skrifter sedan 1540 men är sannolikt äldre. Gården har ingått i Gylleby men blev på 1700-talet en egen gård igen. Spår hittades

även efter en förhistorisk boplat, med många härdar och fynd av keramik och flinta. En av anläggningarna har daterats till perioden 400-200 f. Kr. På ytterligare fyra-fem plater har förhistoriska boplatser upptäckts, varav två är från samma period som den vid Hälgeby. Tre andra är betydligt äldre och dateras till 1000-800 f. Kr.

Sunne gamla prästgård

Vi vet att Sunne hade en kyrka redan på 1200-talet, därav vittnar den bevarade medeltida dopfunten. Den tomt där prästgården ligger idag var bebyggd 1640. Men var låg egentligen prästgården innan 1640?

Vid undersökningarna påträffades omfattande bebyggelselämningar omkring 300 meter från nuvarande prästgård. Lämningarna består av husgrunder och många fynd. Det går också att se att det brunnit på marken. Enligt uppgift ska den ha bränts av norrmän 1565. Kolprov från resterna av den spis som påträffats i en av huslämningarna bekräftar att huset är från 1400-1600-talet. Den dateringen, ihop med indicierna, pekar mot att det verkligen är resterna efter prästgården som funnits. På denna historiska mark kommer nu troligen bostäder att byggas. ♦

Källor:
TEKO Industrin i Värmland, 1940
Fryksdals-Posten
Sveriges Bebyggelse
Folkräkningen 1980

Sunne Elitbrandkår, år 1915. Sittande fr. v: Fredrik Lindberg, polis Modin, ombudsman Denkert, Karl Henriksson och Ragnar Larsson. Stående fr. v: Wilhelm Olsson, Carl Johan Jansson, Sven Henriksson, Hans Fredriksson, Carl Eklund, Karl Lindberg, Gustaf Österberg, Oskar Nilsson, Otto Henriksson, Axel Vernström, Petrus Henriksson och David Eriksson. Foto: Axel Aurelius.

Sunne brandkårs historia

Av Ulf Dahlberg

Bryggaregatan 3

Sunne köping köpte fastigheten för att eventuellt inreda byggnaden för brandstation, lokaler för köttbesiktning samt upplags- och förrådsplats. Största anledningen till köpet från köpingens sida, det var möjligheten att flytta över brandstationen hit. Den på Kotorget var gammal och otidsenlig. Efter mycken fundering fram och tillbaka beslöt sig köpingen för att det var bättre med en helt nybyggd och specialanpassad brandstation istället.

Domarevägen 2A

I samband med att kommunalhuset var klart kom de styrande på att eftersom det behövdes en lokal för socknens brandkår, så kunde den få utnyttja garaget i huset. Antagligen fanns den där fram tills dess att den nya brandstationen utefter Storgatan blev byggd 1967.

Storgatan 58

Eftersom Sunnes nuvarande tätort förr var uppdelad i köping och landskommun, så blir den här sammanställningen också tvådelad. Sunne Municipalsamhälle, som senare erhöll köpingsrättigheter, hade sitt brandförsvär stationerat.

I oktober 1928 stod det en notis om att ett bensinbolag skulle uppföra en bensinstation å den plats som spruthuset var. Detta skulle eventuellt flyttas till en plats söder om varmbadhuset på Badhusgatan och kompletteras med slangtorn. Nu blev det inte så, spruthuset flyttades 1929 provisoriskt till slangtornet på Kotorget i väntan på ny brandstation.

Slangtornet stod i Kotorgets södra ände, invid Frykensundet. På 1910-talet fanns det en skrothandlare Bäckström som hade sitt skjul vid slangtornet och när

spruthuset blev för litet byggdes skjulet om till brandstation. Det så kallade provisoriumet varade i nästan 20 år, fram till 1948. År 1944 började de styrande fundera på framtida placering av brandstationen. Då skulle den placeras bakom Slottet utefter Kvarngatan. År 1945 var det dags för nästa förslag, Mejeriängen. Det tog de sig en allvarlig funderare på.

År 1947 kom de fram till att en ny brandstation var välbehövlig och att den skulle byggas. Frågan var bara var. I september 1947 dök Mejeriängen upp igen som förslag. I oktober kom ett annat förslag, Nytorget. Under tiden de styrande i köpingen funderade på det, så hyrde de in sig med brandstationen på Allégatan. I maj 1948 blev ytterligare en provisorisk brandstation anordnad i garaget under Bokhållare Lars Wilhelmssons hus på Allégatan 15.

Stora Sunne sockens brandkår

I början av 1960-talet slogs Sunne köping och Sunne Landskommun ihop till Stora Sunne socken. Därmed blev också brandkårerna hopslagna. Eftersom kraven på brandförsvaret ökat, så blev det också dags att utöka brandkåren. Problemet var fortfarande utrymmet. Då kom Sunne kommuns styrande på att det måste byggas en helt ny brandstation. Då gjorde de slag i sak och uppförde brandstationen mitt emot Skäggebergsskolan med utfart mot Storgatan.

Nu har utvecklingen gått så att det numera inte finns någon brandkår i Sunne, i och med det finns det heller ingen brandstation längre. Sunnes sista brandkår och "brandstation" återfanns på Villagatan 13.

Sunnes första räddningstjänst och, som jag tycker det skulle heta, räddningsstation återfinns på Villagatan 13. Adresseringen kan tyckas vara besynnerlig, men enligt telefonkatalogen är det så, även om utfarten är fortfarande mot Storgatan.

Strandvägen 22

Lokaliseringen av platsen i nutid blir i Strandvägen. Den gatan tillkom senare och fick då sträckning över den plats där brandstationen var. Adressen, Strandvägen 22, är enbart för att ange den ungefärliga lokaliseringen i nutid.

Först fanns det bara ett slangtorn i Kotorgets södra ände, invid Frykensundet. På 1910-talet hade skrothandlare Bäckström sitt skjul vid slangtornet och när spruthuset på Torget blev för litet byggdes skjulet om till brandstation. Köpingens brandförsvaret blev i maj 1948 tills vidare

inhyst i ett garage till bokhållare Lars Wilhelmssons fastighet i Skäggeberg. Den gamla brandstationen blev sedan köpingsförråd fram till 1959 då det planerades en uppsnygning av sundet.

Sunne Prestgård

2350, 2/1 1889, Sunne fs, 60 kr. spruthus för kyrkan

Händelser och årtal

1889 Sunne församling betalar brandförsäkring för ett spruthus vid kyrkan.

1905 Elitbrandkåren bildad.

1906 Sunne Municipals amhälles Brandordning och Brandkårs namnrulla fastställd enligt resolution.

1907 Spruthuset på Stortorget ommålades ett par dagar innan beslutet togs angående målningen.

1913 Wennerströms magasin i Haga brann.

1914 Detta var ett brandår. Arneby torvmosse brann fortfarande då. C M Olsons uthus brann, de var under byggnation. Platsen var ute på Torvnäs. Dessutom tog den röde hanen stallet på Rottneros och Stöpafors Ångsåg.

1915 Avlösning på Brandchefsposten, E. G. Ahrborg avlöstes av Axel Modin. Dessutom inköptes en brandredskapsvagn från Stockholm. Den var avsedd för sex man samt kusk och befäl, den var utrustad med två slangrullar, hak- och skarvstegar.

Brandbilen fotograferad vid leveransen från Aktiebolaget H. Gylner.

Ladugårdsbrand i Ö:a Ämtervik

Natten till tisdagen nedbrann en uthuslänga med ladugård och stall i Fölsvik i Östra Ämtervik. Vid 11-tiden på måndagskvällen observerade gårdens folk ett flammor slog upp från ladugården hos hemmanägare Gunnar Wikström i Fölsvik. Man lyckades rädda hela besättningen av hästar, kor, kalvar och svin ut ur den brinnande ladugården. Då gårdens mangårdsbyggnad och flera inliggerande byggnader voro starkt hotade tillkallades brandkårerna från Ö. Ämtervik, Sunne kommun och Sunne köping, vilka snabbt anlände. Slangledningar utlades till Friken, och branden begränsades till ladugårdslängan. Denna nedbrann till grunden jämte ineliggande hela årmåbörden av hö, halm, yte och havre. Dessutom spoliades gårdens alla redskap och yttre inventarier.

Den bruna ladugårdslängan var nybyggd och en av de största i orten. Elden börde ha uppkommit genom överlag i de elektriska ledningarna. Det bruna var försäkrat i Ö. Ämterviks brandförsäkringsbolag för 20,000 kr. Dock torde icke försäkringsbeloppet täcka värdet av det bruna. (nr)

1919 Sunne Snickeri- & Vagnfabrik i Klockargården brann.

1921 Transformatorbrand på Kvarngatan.

1922 Johan Westerbergs

f. d. slakteri på Strandvägen brann. K. L. Gunnarssons lokstall var hotat då.

1924 Ytterligare ett brandår. Först var det ett tillbud i Sunne Yllefabrik på Torvnäs, sen brann Klockarboställets uthus ned. Som avrundning på året blev Frälsningsarméns hus på Långgatan eldhärjat.

1925 Eldsvåda i Widéns verkstad på Långgatan.

1926 "Ekeby" gamla smedja brann.

1927 Den röde hanen tog både uthusen vid Lerbrobacken och Em. Janssons hus på Leran.

1928 Ytterligare ett bra år för den röde hanen. Först tog han Bråruds herrgård, därefter tog han ett tag till i Brårud för att sen fortsätta med Sunne Yllefabrik på Torvnäs. Därefter tog han tag i uthuslängan vid Sunne kvarn på Kvarngatan och avslutade med att förinta Lars Ramströms båtmagasin vid Haga. Detta trots införskaffandet av en ny brandbil

1929 Den röde hanen fortsatte arbetet från föregående år med att bränna ut övervåningarna på Nils Svenssons

verkstad på Badhusgatan. Därefter var han och nosade på Slottet, kupolen där, innan året avrundades med att ta Rottneros herrgård. Detta trots att en motorspruta införskaffats under året.

1931 Brandtrumpeter i köpingen.

1933 Transformatorbrand i Klockaregården

1935 Ny brandkår inrättades i köpingen.

1938 Den röde hanen kom lös igen och tog en affär i Östanäs.

1940 Då sveddes Gummicentralen.

1941 Brandstationen flyttades till Kotorget, närmare bestämt där Strandvägen går nu.

1943 Borgarbrandkårer upprättades för både Leran och Rottneros.

1944 Gräsmark fick en brandbil. Ny brandstation för Sunne föreslagen bakom Slottet, därmed placerad vid Kvarngatan.

1945 Sunne fick en hypermodern brandbil, och Gräsmark en brandstation. GDG:s bussgarage eldhärjades också. Dessutom nytt förslag var Sunnes nya brandstation skulle ligga, på Mejeriängen. Avslutningsvis detta år så var det en mystisk brand i Gårdsjö, i ett uthus där.

1946 Sunne sockens brandkår hyrde en personbil att

ha som brandbil. Senare samma år blev både socknens och köpingens brandkårer enade. Gräsmark fick nytt modernt brandskydd

1947 Lokstallarna blev brandskadade. Dessutom blev det beslut på ny brandstation. Badhuset på Badhusgatan föreslogs. Mejeriängen och Nytorget ansågs också som bra platser.

1948 Det verkade det som att placeringen skulle bli Nytorget, men istället blev det ett provisorium i källaren till Lars Wilhelmssons hus på Allégatan.

1949 Någon råkade släppa lös den röde hanen igen, nu var det en våldsam brand vid Bengsters gård på Långgatan.

1950 Ny brandbil inköptes, därmed fanns det två stycken i Sunne.

1954 Dags för en större brand igen, den här gången var det Holmby gård som brann. Branden i Högberg inträffade detta år också.

1959 Dags för brand i lokstallarna igen, den här gången mer ordentligt. Det var bara tegelväggarna kvar

1966 Brand i Broby Färghandel

1967 På sommaren stod slutligen Sunnes nya brandstation klar på den plats den fortfarande är. I slutet av året inköptes en ny brandbil.

1969 Vedbrand vid Rottneros Bruk.

1974 Brand i Hotell Nilsson

1976 Vårbrasa orsakade uthusbrand i Rådom.

1982 Olssons skoaffär brann.

1985 Den hemtekniska delen på Brobyskolan brann.

1996 Där Ner i Mårbacka brann.

1998 Smärre brand i Domus.

2003 Uthusbrand på Halla i Mårbacka.

Bilder från Veteranbrandbilsrallyt i Sunne 3-4 juni 2005. Räddningstjänsten i Sunne arrangerade tillsammans med Brandkårshistoriska sällskapet. 35 gamla brandbilar från tidigt 1920-tal fram till 60-talet visades upp med tidsenligt klädda brandmän. Foto: Marie Söhrman.

Gåvor till hembygdsföreningen

Febr. Fotografier, gåva från distriktsköterskan och barnmorskan Maja Lundkvist.

1/3. Skomakarbord samt utrustning, läderstövlar och tavlor, från Martin och Viola Magnusson i Västansjö.

19/6. Ett såll, gåva från Anette Schelin i Munkfors.

23/7. Ett par läderstövlar tillverkade på Nääs i Bäck. Gåva från Ulla Hedlund, Ransbysäter, Lysvik.

26/7. Forskarmaterial från Ingmår, 7 pärmar + 2 mappar. Gåva från Gunvor Olsson (änka efter John Olsson).

Glasplåtar med fryksdalsmotiv, 2 askar samt några småkort. Gåva från Mai Hedin, Torvnäs, Sunne.

Foton av ödetorp i Näs. Gåva från Sven Näsfeldt, Sunne.

Tjänsteuniform för polis.
Bok om Sunne Samrealskola på 40-talet.
Minnen nedskrivna av givaren.
Gåvor från Göte Söderkvist, Värmlands Nysäter.

Läroböcker, läseböcker och arbetsböcker från Arntorps skola. Gåva från Kjell Carlsson, Sunne

www.sunnehembygdsforening.se

Hembygdsföreningens hemsida

Sedan juni 2005 har föreningen ett eget domännamn, sunnehembygdsforening.se och hemsidan finns under adressen: <http://www.sunnehembygdsforening.se> sidan har gjorts av och underhålls av KM idé.

På hemsidan finns länkar till: *Vägbeskrivning, Kommande arrangemang, Byggnader, Almgrens Skrädderi* (här finns även en länk till Marie Söhrmans egen hemsida om Almgrens skrädderi), *Bokning av Askerbygården, Bokning av guidning, försäljning av böcker* m. m.

Länkar till hemsidan från andra hemsidor finns bland annat från: *Sunne Vandrarhem, Sunne kommun* och *Värmlands hembygdsförbund*.

Statistiken visar att sidorna om arrangemang och hembygdsgårdens alla byggnader är de mest besökta. Många av besökarna på sida kommer via vandrarhemmets hemsida. Summeringen av det gångna årets statistik visar att sidan hittills haft ca. 1 200 besökare, kanske inte så mycket, men sidan är trots allt ganska ny.

Tänk på hembygdsföreningen

Släng inte gamla vykort, fotografier, typ glasplåtar eller liknande. Vi tar vara på auktionsprotokoll, köpehandlingar, gamla brev och liknande som speglar de lokala gårdarnas historia. Vi tar även emot äldre böcker och gamla tidningar med anknytning till Sunne kommun. Handlingar eller dokument från föreningar som upphört eller liknande som ni inte själva vill bevara eller tycker att vi skall arkivera. Vi tar även emot textilier och kläder som speglar vår historia.

Vi hämtar gärna, ring till:

Sunne Hembygdsförening Kerstin Meric tel: 0565-920 88

Sunne Bild- och Ljudarkiv

Arbetet vid Sunne Hembygdsförenings bildarkiv har varit sporadiskt under 2005. Under årets första månader var Lilian Lundén och Monika Zetterlund kvar och slutförde arbetet med att överföra band- och kassetinspelningar till det moderna mediet minidisk. De hann även med att registrera ett antal av föreningens äldsta vykort. De bytte då arbetsplats till datorteket, där det fanns tillgång till datorer. En välvillig gest mot hembygdsföreningen!

Siv Myrén, Birgitta Larsson och Yvonne Winberg arbetade vidare vid bildarkivet med att registrera och skanna in de gamla glasnegativen. Tyvärr kunde ar-

betsförmedlingen inte låta dem fortsätta arbetet, så arkivet stod tomt under sommaren. Under hösten kunde Yvonne Winberg återuppta arbetet. Mestadels blev det registreringsarbete, då skanner och skrivare började på att visa ålderstecken. Under 2006 hyser föreningen förhoppningen att uppgradera Sofie-programmet och införskaffa nya maskiner så att arbetet kan fortgå utan svårigheter. Inför det nya året har förutom Yvonne även Siv Myrén åter tagit plats bakom datorn. ♦

Lars Wennberg

Exempel på ljudband i hembygdsföreningens arkiv

Inspelningar gjorda av kyrkoherde Viktor Rydinge åren 1952-1953.

Överförda till kompaktdisk 2004-2005

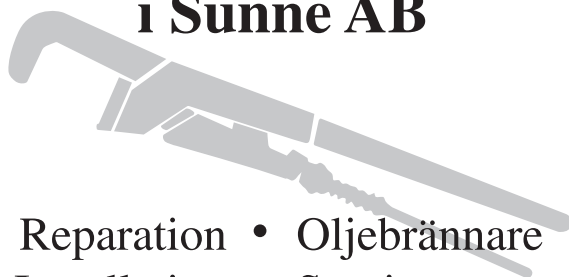
Maria Eriksson, Åsen, Arnstorp, 92 år

Fru Tilda Dalman, Råbäcken, Karl Sjökvist
om Sjöholm.

2/4	1953	Nils från Mossen, N. Soneby.
3/12	1952	Fru Nilsson. Om "Selkongen".
24/4	1953	Mor Stina, Rottneros.
Ida Nilsson, Bråten.
11/7	1953	Post-Anders, Bogen.
Fru Maia Olsson, Godalen.
11/7	1953	Mor Lina, Bogen.
11/7		Bogen:
1) Biskopen predikar.
2) Minnestal – Bogens kyrka.

Carlssons Rör i Sunne AB

Reparation • Oljebrännare
Installation • Service
Vatten • Värme
Pannor • Avlopp

Mellby 26, 686 91 Sunne

☎ 0565-311 19, 070-573 39 59

RAMSTRÖMS TRYCKERI

i Fryksdalen sedan 1919

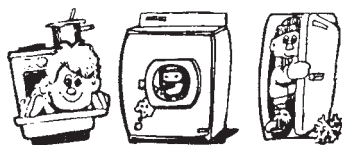
Box 55 686 22 SUNNE

Sundgatan 13

Tel: 0565-140 50

Fax: 0565-7115 25

e-post: rt.olle@telia.com

ALLT INOM HUSHÅLLSMASKINER
BELYSNING • EL & VVS-MATERIAL
BYGGINREDNINGSDETALJER
SNICKERIER • VERKTYG
NYCKELTILLVERKNING

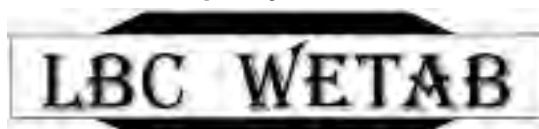
www.akesel.se • info@akesel.se

**FÖRSÄLJNING - INSTALLATION
REPARATION**

Vi löser dina transportproblem

Fr. o. m. 1/1 2005
kör LBC i Sunne och Torsby
i nytt bolag som heter

Wermlands Transport AB

FÖRMEDLAR

Hjullastare - Grävmaskiner - Bandtraktorer
Väghyvlar - Maskintrailer
Containertransporter

LEVERERAR

MAKADAM ■ GRUS ■ SAND ■ MATJORD

Du är välkommen att besöka och
kontakta oss på våra adresser

Torsby, Wåhlstedt, Box 75, tel: 0560-12060
Sunne, Norrgårdsgatan 7, tel: 0565-711255

Tingsgården

Rutor pangades

”Tioalet rutor sönderslagna i Tingsgården. Ett par i hembygdsgården ...” Så lyder rubriken till en notis i lokaltidningen den 29 november 2005.

Tingsgården uppfördes i början på 1800-talet som tingsställe för Fryksdals nedre tingslag. Ting hölls här från 1830 till 1939. Då flyttades tinget till det nya tingshuset på Leran. Sedan 1940-talet har Sunne Hembygdsförening sina omfattande museala samlingar i huset.

Tingshuset är troligen det näst äldsta bevarade tingshuset i Värmland. Det uppfördes invid Åmbergsheden, där marknad hållits under lång tid. Platsen är således historisk. Till det unika hör också att inte bara själva tingsgården utan även övriga byggnader som tillhörde tingsstället är bevarade. Här finns på ursprunglig plats: arkiv, arrestceller med vaktlokal, stall med plats för vagnar, uthus och utomhusavträden. Hela området är en mycket viktig kulturmiljö.

Tingsplats i Gunnarsby och Norra Åmberg

Ting hölls tidigare i Där Öst i Gunnarsby. På 1820-talet började man diskutera frågan om att uppföra ett ”permanent” tingshus i Sunne.

Arne Linnarud har forskat bland äldre domböcker och välvilligt lämnat bidrag till uppgifter om bl. a. tingshuset i Åmberg. Bland protokollen finns uppgifter från 1827 om byggandet av ett nytt tingshus i Åmberg.

Ur Fryksdals härads nedre tingslags dombok ht 1827 (Aia: 21/11 §127) hämtar vi några uppgifter: I maj månad 1827 hade frågan kommit upp om att uppföra ett tingshus och fängelse för tingslaget. Förutom ombuden var kronolänsmannen Johan Gustaf Tobiaeson närvarande. ”Domhafvanden visade en av KonstByggmästaren Eric Sandberg författad ritning till Tingshus jemte deröfver upgjordt Kostnadsförslag”. Domkapitlet

i Carlstad gav utlåtande angående platsen för Tingshuset då det skulle ligga ”å ägora till CapellansBostället Norra Åmberg”.

Beskrivningen stämmer tillfullo överens med det uppförda huset. Dock lämnas inga uppgifter om byggnadens storlek, ej heller om kostnader för projektet. Man fann emellertid att kostnaden skulle bli ”altför Kännbar”, varför beslutet sköts upp. Byggnationen påbörjades dock av allt att döma 1828. Kanhända protokoll från detta kommer fram senare. Det första tinget i den nya byggnaden hölls i slutet av 1830.

Vitalis Svensson och Nathan Hedin

Hembygdsföreningens samlingar byggdes upp av pastor Vitalis Svensson och köpman Nathan Hedin. Detta skedde främst under 1920-30-talen. Rummen i tingshuset ställdes i ordning i stort sett efter donatorernas gåvor.

I själva tingshuset fanns fram till 2005, rättssalen i ursprungligt skick. I övriga delar av byggnaden finns Sunne Hembygdsförenings rika samlingar av ca. 3 500 kulturföremål, bl. a. pastor Vitalis Svenssons unika ”dörrsmiden”. Dessutom presenteras några miljöer: Gunnar Almgrens skrädderi, ett urmakeri och ett skomakeri.

Nu har emellertid uppdagats att hussvamp har angripit tingshuset. Det finns skador bl. a. under golvet i tingsalen. Det krävs nu en omfattande sanering för att rädda byggnaden. De samlingar som fanns i nedervåningen har till största delen flyttats en trappa upp. Den ståtliga vapensamlingen förvaras numer på annan plats. ♦

Lars Wennberg

Vill du hjälpa oss att rädda Tingsgården? Sätt in pengar på PlusGiro: 159 18 21- 2 för Tingsgårdens bevarande

Vart brinnande ljus måste slockna
när spiran brunnit ut.
Men därför är icke sagan
om det brinnande ljuset slut.
Vad vore väl livet, om icke,
de goda minnena fanns
som omge oss med sin tysta
välsignade strålekranz.

E.W.

Till minne av
Carola Fridh Magnusson

När sommaren stod i sin fulla prakt kom det tunga beskedet att en avhållen medarbetare i hembygdsföreningen lämnat oss.

Sunne hembygdsförening har så ljusa och tack-samma minnen av Carola för hennes mångåriga och värdefulla gärning hon utförde där. Carola hade ett stort kunnande på de mest skiftande områden där idé och fantasi blev en värdefull tillgång för hembygdsgården. Hennes glada sätt charmade oss alla, och inte minst den

stora skara turister som hon på ett föredömligt sätt tog hand om.

Ingen behövde upplysa Carola vad som borde göras, hennes framförhållning var god på de mest skilda områden och hon stod ej främmande för vare sig praktiska göromål eller invecklat pappersarbete.

Carola utgjorde under sin tid i hembygdsföreningen en värdefull tillgång och skapade en trygghet och trevnad för oss alla som arbetade där. Tack Carola, för din tid bland oss, ditt minne ska leva.

Olle Gustafsson

Hônt?

Ja va te Lantmännen e vänning, å frågd en khär.

– Ha du sett göbben min här?

– Hônt, sa han.

Ja va gla i fler dager bar för ett littet hônt.

Pia i Bräcka

Bildbyrå för:

Mårbackastiftelsen

Sunne Hembygdsförening

Östra Emterviks Hembygdsförening

Produktion av:

- ★ Reklamfoldrar
- ★ Vykort
- ★ Böcker och tidningar
- ★ Hemsidor

KM ide

Kjell Sundström

Gunnerudstorp 26

686 96 Östra Ämtervik

0565-303 20

www.km-ide.se

Istersmör eller smult.

1 kg. svinlaster
1 potatis
2–3 kkr vatten

salt
2 större, förvällda rödlökar
1/2 tsk. vitpeppar
(1 större äpple)

Istret skäres fint eller males och får ligga i kallt vatten ett par timmar. Det kramas upp och nedlägges i en järnkastrull, vatten slås på, och det påsättes att koka med sluter lock en timmes tid. Locket avtages. Den råskalade potatisen lägges, och kokningen fortsättes, tills allt vatten avdunstat, och »grevarna» sjunka till botten (få ej bli bruna). Fetter silas upp genom ett durkslag och röres, tills det blir kallt och snövit. Då nedblandas saltet (så mycket att smultet får lagom salt) samt peppar och hackad lök (och hackat äpple). Fetter packas ned i burk och överläckes till förvaring. Användes att breda på bröd som ersättning för smör.

»Grevarna» användas, då man steker upp potatis.

Rottnesund på 30 och 40-talet

Av Ragnar Magnusson

Ladugården när Per-Ors ger en bild av 30-talets misär. Senare byggde storebror både boningshus och uthusbyggnader.

Det kan synas som slöseri med tid och bokstäver att försöka skildra något så oglamoröst som en bondbygds vardagsliv vid den här tiden. Dock kanske yngre läsare kan ha en viss behållning av minnesanteckningarna. Rottnesund omfattade byarna Brosstorp, Årås, Årnäs, Hån och Västansjö. När poststationen upphörde på 50-talet försvann också namnet Rottnesund.

30-talet dominerades av arbetslöshet och knapphet. Bönderna med skuldfria egendomar klarade sig skapligt. Mat fanns, fettpärlorna trängdes i köttspadet. Även om bruksarealen inte var större än tjugotalet tunnland hade barnlösa ägare råd att avlöna tjänstefolk, drängen 50 kr och pigan 30 kr per månad plus maten. Arbetstiden från morgon till kväll, kanske någon söndag ledig.

Torpställen med en eller två kor, gris och höns gav familjen sögget samt någon krona för ägg och smörslagor. För att ge arbetslösa sin försörjning startades s. k. AK-arbeten. Mest vägbyggen, dikesgrävning och bergsprängningar. Timförtjänsten låg kring 50 öre. Bärplockningen blev mångas räddning. Under säsongen drog hela familjen iväg på blåbärs- och krösplockning. Hemkomna skulle bären rensas. En filt på ett lutande sofflock samlade upp skräpet när bären rullades utför. Hånsjöboa betalade ca 20 öre kilot. Min storebror Gustav och ett par andra från bygden lyckades en sommar (1933?) få huggning i Storfors. För sina sista slantar köpte Gustav en Crescent cykel (jag minns att han valde den framför en Gösta Berling som var 20 kr billigare). Den cykeln hade han sen hela sitt liv. Det var extra stänkskydd framdragna kring framhjulet, en finess där kramsnön alltid fastnade. En karbidlampa som visade

rött och grönt sidoljus hörde också till finesserna.

Det var en stordrivning och välbetald. I ett brev till mor nämnde han att han huggit ihop 320 kronor en månad. Sommaren tog slut, så även huggningen. Han var en idog människa som sällan saknade arbete. Han och kamraterna talade länge om stordrivningen i Storfors!

För oss onger i storskolan (klass 5 och 6) fanns påhugg som potatisplockning, tröskning och liknande arbeten. Hos Johan i Sjögränn fick jag en och femtio för en dags potatisplockning. Betalningen skulle utgå "in natura". Han fuskade i frisöryrket och skulle klippa mig tre gånger. Efter första klippningens misshandel avstod jag från min resterande fordran! Betalningen för onger låg annars kring två och för vuxna fyra kronor/dag. För oss torparonger var det förstas maten som lockade. På höstdagarna, då tröskverket ambulerade mellan bondgårdarna, gjorde husmödrarna allt för att överträffa varandra när det gällde välfägnaden. Efter en tröskdag var tvättvatten, snor och spott svartfärgat av damm. Ordet arbetsmiljö var ännu inte uppfunnet!

Vårt torp hette Per-Ors och låg uppe i höjdsluttningen, inte långt från nuvarande skidbacke. Fem tunnland åker och lite vedskog. Två kor, kalv och gris. Sju barn. Dragtröskverk. Stort svänghjul med kuggar och vev. Gav fart åt

Åråsbron förband Bråstorp och Årås med övriga bygden.

trumman med pinnar som slog ur kornet. Ett dammande pinoredskap som sög musten ur våra kroppar. Efteråt skildes säden från agnarna då den skovelvis kastades mot logväggen. Halmen hackades och blandades med mjöl, söropa åt grisarna.

Närmaste grannrtorp var Forsänga. Där bodde Kersti med sonen Johan. Kersti var seg och manhaftig. Mor berättade att Johan en gång blev tokig. Slog sin mor sönder och samman innan far och andra grannar lyckades övermanna honom. Mor fick ta hand om Kersti, tvätta av blodet och förbinda alla skador. När hon sedan satt och betraktade mängden av bandage tröstade hon sig med:

– Ja kan i all fall veck i tòmmersfingern!

Johan hamnade på dårhuset, som det hette, men kom hem fullt frisk. Han var styv snickare och lejdes ofta för reparationer av skolhuset. När han nös vaknade hela skolan, ljudnivån var säkert många decibel över det tillåtna. Oftast hade vi onger med tidningen till Forsänga. Då fick vi plocka fallfrukt under ett stort plommonträd som erkänsla. När sen mor påpekade att Kersti alltid tömde nattkärlet under trädet, var inte plommonen så smakliga längre. En annan delikatess var de tumstjocka pepparkakorna hon bakade vid jul. Dessa njöt vi av hela året även om de blev ganska unkna och fuktkladdiga fram på hösten.

Änga hette ett ödetorp dit vi onger smög iväg på äppelknycking. Allt var så hemligt även om ingen vuxen skulle ha missunnat oss de här sura äppelkorten vi plockade på oss. Grannpojken Erik var äldst och tog ledningen. Han

hade fyllt lumberjackan med äpplen och när vi så plötsligt mötte Kersti slängde han sig dramatiskt på marken för att dölja tjuvgodset.

– Men Erik, hånna har du för dej? Varför ligger du tocken? Undrade Kersti och petade honom med käppen.

– Ja ligger på ett kvennfölk! svarade Erik och flinade.

– En tocken utäcking, klagade Kersti sen för mor. Var får ongrakera allt ifrå?

Erik var inget busfrö men hade vissa egenheter. På skolvägen hem passerade vi missionshusets utedass och Erik hade tagit för vana att rycka upp dörren. En gång satt Maja, vaktmästaren, där i allsköns ro. Hon skvatt till men fann sig omgående:

– Har du tininga mä öt mej i dag Erik? sporde hon lugnt den handfallne fridstöraren.

Stället norr om Per Orsch kallades Gretre. Namnet kom från en originell dam, Greta, som bott där tidigare. Hon hade fått ont i tummen som varade och värkte sönder. När det onda bara blev värre tog hon yxan och högg av den.

Senare bosatte sig Sääv, maskinagent, där med fru och tre flickor. En liten stuga på kök och rum, dragig. Jag har minne av Sääv som storvuxen och rolig. Han dog när jag var 5–6 år.

Hustrun Mari hade det mycket fattigt. Eldade med sura vedpinnar och var alltid rödögd då spisen mestadels rök fram. De två yngsta flickorna hade TBC. Det hindrade inte oss andra att dagligen spela kula och leka ”gömmarleken” med dem. Vi var avundsjuka när de

kom hem från sanatoriet och berättade vad god mat de fått. Jag var med och bar när de begravdes. Mari hade begärt hjälp av fattigvården men fått svaret: "Ni fick fem kronor förra veckan, var gör Ni av pengarna?" Det blev grannarna som hjälpte. Som vuxen känner jag beundran för Mari och hennes tålmodiga slit för familjen.

Grannstället var byns soldattorp och beboddes av Widén med hustrun Anna. Han var smed och maskinist vid Hånsjösåga. Sex barn varav ett, Selma, var min lärarinna i småskolan. Troligen påverkad av grannskapet premierade hon mig med en bok för min läsförmåga. Enda uppmuntran på sex års skolgång!

Widén, skicklig smed men även lite het-sig. Drev tröskverket med en bensinmotor, vars istadighet framkallade mycket rytande. Tekniskt intresserad la jag vid ett tillfälle en sten på det tuffande avgasröret, för att erfara effekten av detta experiment. Turligt nog hann jag en bra bit undan innan stenen med en knall flög i vädret, drivremmen åkte av och motorn stannade med en utdragen suck. De följande veckorna undvek jag Widén.

Hans granne, Bror på Åsen, en jätte till växt och styrka, var också mekaniskt anlagd. En djup dal skiljde hans uthus från ägorna på andra sidan varför han byggde en linbana i vars korg han fraktade spannmål och hö. Han var varmt religiös men när korgen brast och en stor drös kodynga hamnade på dalens botten, lär han ha svurit. Han var vaktmästare i Smyrnakapellet och när han reste sig och fäste en anklagande blick bakåt på oss fnissande ungdomar, stelnade vi till saltstoder. När han nekades hästhjälp drog han harven själv över tegarna. Snäll och hjälpsam liksom hans fru Anna. Av henne fick jag låna cykeln för att uppleva min enda skolutflykt. Vi cyklade till Öjervik för en båtfärd över till fornlämningarna på Malöarna. Kanske också för en tankeställare då Sundholm, vår lärare, berättade att ön förr var häradets avrättningsplats.

Nöjen ja. Det var missionshuset eller smyrnakapellet vardagskvällarna och danserna i bygdegården på helgerna. Sen någon kväll i Hånsjöboa. Där vi lyssnade på de äldres skryt om skyhöga timmerlass och karltokiga fruntimmer.

Soldatbostället. Widéns smedja i förgrunden.

Henning Jonsson hette en bygdefilmare som ibland dök upp och visade sina skapelser. Oftast med humoristiska inslag. Han hade filmat Selma Lagerlöfs begravning i färg. Jag undrar var dessa filmer finns nu?

En gång bjöd storebror, mor och Otilia ve Vägen på bio i Rottneros Folkets hus (Klubben, som det kallades). De hade sett Fyrtornet och Släpvagnen, ett danskt komikerpar som var i ropet på 20-30-talet. Efteråt låg mor och skrattade hela natten. Ja, Otilia hade haft så roligt så hon senare, att hon var tvungen att tvätta underbyxorna när hon kom hem.

Mjölkborden: Avslutningsvis ett utdrag ur min kommande roman *Timmerhuggarna*: Mjölkborden var bygdens dagliga mötesplats. På vardagarna var det husmödrarnas snålt tillmätta andningshål i det dagliga slitet. Tre, fyra stycken, som sköt upp sina hucklen i pannan sedan de stånkande hävt upp de otympliga kärnen. Log mot varandra och solen med sina bronsfärgade anleten. Lät lite småskvaller sätta färg på tillvaron. På fingrarna räknade man nyfödda barns tillkomstdatum. Vid ogifta mödrar dryftades också barnafaderns identitet. Kakrecept utbyttes och mjölkpriser avhandlades. Ladugården var kvinnornas imperium. Gud nåde den husbonde som vågade göra anspråk på mjölkpengarna! Stolta parade de framför finväggens anhopning av mjölkdiplom.

Deras bevis på renlighet och kvalité. Vid mjölkborden hade de sin frihet. Upproriska tankar föddes när de jämförde sina arbetsbördor med männens.

- Ifrån flötinga kommer de hem mer utvilade än när de gick, vräker omkull sej på söfflôcke och väsnes efter mat. Får en skiftnöckel i näven när vattenhinken eller veskrôbben behöver fyllas. De har inte tid! Satans lathundar, svär Kajsa i Storhaget och hennes örnnäsa stack stridslustet ut från det rundlätta ansiktet.

- Likadant om en vill ha hjälp mä ongera, klagade Greta på Gärdet och snöt sig i förklädet. Då är en annan som skall hålla dem hela och rena, läsa läxor och få dem i säng. "Dä är ditt ansvar, jag har fullt upp mä jola å skogen," påstår karlkräket å försvinner ut på vebacken.

- Fast på lördakvää är de fin i truten. Då är en både vacker och duglig. Ända tills de fått sitt, sen vänner de sej mot vägga å snarker. En skull nog tusan nek dôm, fnyste Lars- Olas Hildur. Fast dä är ju enda gläjjen en har. Lördakvää alltså. För skönt är dä allt även om dä finns risker! Hennes frodiga ansikte fick en lysten glans och allas ögon for mot klänningslivet.

Bar hon på en unge igen? Fem förut, kunde inte det lystna karlkräket hålla igen? Någon vände sig skuldmedvetet bort. Mindes hans sökande händer, hetsiga famntag och vällustiga åtrå. Kanske just här på mjölkbordet. Bygdens kvinnotjusare! ♦

En gravplats berättar

Av kyrkogårdschefen Arne Persson

Lever en kyrkogård eller är den full av död, mörker och sorg? Självklart är kyrkogårdarna fyllda av sorg och längtan efter våra kära, men även fyllda av ljus och minnen. För mig lever en kyrkogård. Vad var det för människor som fick sin sista vila här? Vilka umbäranden och glädjepunkter har upptagit deras tillvaro? Vad är deras historia? Frågorna kan göras många och är många om man som jag dagligen har ett förvaltande ansvar som sitt kall. Vad kan en gravplats säga där ingen sten eller blomma finns och som inte får en att direkt stanna till?

För ca 15 år sedan kom ett norskt sällskap till kyrkogården och frågade efter var Nils Brelín är gravsatt. Denne Nils skulle vara avliden 1945. Han fanns inte bland familjegravarnas register så sökandet inriktade sig på allmänningsgravarna som var vanligt vid denna tid. Platsen pekades ut och besökarna var nöjda. För min del var detta en rutinsak och jag lade inte så stor uppmärksamhet vid detta mer.

Sommaren 2002 kom det en fantastisk och trevlig kvinna i 50-årsåldern till mitt kontor. Hon var norska och presenterade sig som Randi Brelín Furu och frågade om jag visste var Nils Brelín ligger begravd. Hon var väldigt engagerad i sin släkting i rakt nedstigande led några generationer bakåt i tiden. I mitt bakhuvud fanns detta namn kvar på något vis och efter kontroll visade jag platsen på sedvanligt sätt. Med den situation som uppstod och den iver som Randi ville få klarhet i sina rötter gjorde att jag intresserade mig för att ge henne mera "kött på benen" så att säga. Denna sommar blev startskottet för en intensiv jakt på vem Nils Brelín var. Denne för mig anonyme man utan gravsten och blommor, endast vilande under grönklädd matta eller vitt vintrigt snötäcke. Vi besökte Bergskog där Nils Brelín tillbringade sina sista dagar. Vi besökte också Stensjön där han var verksam en tid och skriven hela tiden. Nils Brelín föddes 1859 i Mangskog och gifte sig med Maria, också hon född i Mangskog 1856. Paret fick fyra barn. Tre av dem föddes i Mangskog varav det äldsta, Hilma Kristina, född 1882 är anmoder till Randi som initierat denna

historia. Nils hustru Maria dog i Stensjön 1889 endast 33 år gammal och lämnade Nils ensam med fyra barn. Hur livet förflöt där uppe vid Stensjön kan vi kanske inte ens tänka oss, men besvärligt måste det naturligtvis ha varit. Hilma Kristina flyttade till Norge 1901 och i våra kyrkböcker står att även Nils troligen vistades i Norge. Nu finns belägg för att han gjorde detta. Han blev järnvägsbyggare eller "rallare" och var en del av rallartraditionen under sina första år i Norge. Han slog sig ner i Veldre och kallades allmänt för gammelsvensken där uppe.

Men nåväl, vem var han och vilka anor hade han? Tio generationer bakåt i rakt nedstigande led träffar vi på en kronobefallningsman som hette Hakan Werme född ca 1490. Denne Hakan blev halshuggen av Gustav Vasa då en silver-transport från Sala till Uppsala kom bort och för vilken Hakan Werme var ansvarig. Hårda tider under landsfaderns regim alltså! Ett barnbarn till denna

Håkan Werme blev Brunsbogs första kyrkoherde. Han hette Paulus Nicolai Wermeus, född ca 1570. Kyrkoherde Wermeus fick två döttrar. Den ena hette Birgitta Pålsdotter Brunsbogia, född 1622, och den andra hette Dårdi Pålsdotter, född 1620. Birgitta Pålsdotter

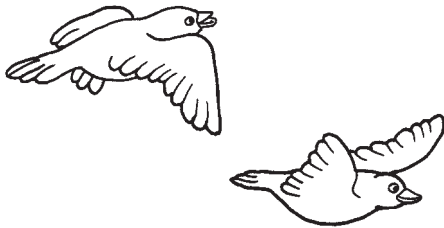
Brunskogia blev sju generationer senare anmoder till Nils Brelin. Det märkligaste och som i en saga finner man om man följer den andra dottern Dårdi Pålsdotters släkt i rakt nedstigande led. Vart kommer man då? Jo, till Maria Andersdotter, född 26 september 1856 i Mangskog och gift med Nils Brelin, född 28 oktober 1859 i Mangskog!

Cirkeln är sluten och en grav på Sunne kyrkogård har fått ett annat liv och i mitt tycke en del av vårt kulturarv som vi måste bevara. Det finns mycket som måste bevaras eller åtminstone registreras, men det får bli ett annat inlägg. Kulturminneslagen som bl. a. vi inom kyrkogårdsförvaltningarna måste rätta oss efter är tydlig i detta avseende.

Nils och Maria Brelins gravplats på Sunne kyrkogård är i alla fall bevarad för eftervärlden och är numer försedd med gravsten där det längst ner är inhugget det norska ordet som är det samma som det svenska: TAKK - och detta tack får även inbegripa ett tack till Randi, den inspirerande norskan som kom till min arbetsplats sommaren 2002. ♦

Nils Brelin.

Skogstorpet

Jag vet ett litet torp långt in i skogens gömma,
så överväxt av gran och videsnår,
omkring dess torvor många minnen strömma
ifrån den tid som var så olik vår!

Så många gånger jag hörde Far berätta
om fattigdom, försakelse och slit,
då det fanns många munnar små att mätta
och även döden hittat vägen dit!

En liten flicka som bars bort från lek och tissel,
en fader ung fick samma vägen gå,
ty lungsoten som var den tidens gissel
i många hem och byar klappat på!

Och långa dagsverken av torparen då krävdes
på stora gårdar, av en mäktig herreman,
men om kvällarna det kardash och vävdes,
då enda lyset var en törststicka som brann!

Då fanns ej månkraketer, TV eller missiler,
inga bomber, rockmusik och knark,
ingen visste någon då om kalorier,
men dess mer om svält och bröd av bark!

Nu ser man blott en mossig hög av stenar
där skogen susar uti moll och dur,
och gammelgranen sänker sina grenar
som skydd omkring en gammal vittrad mur!

Ingrid Olofsson

Byt värmesystem NU

VI HAR ALTERNATIVEN

SPANNMÅL • PELLETS • VED
VÄRMEPUMPAR • OLJA

VI FIXAR ALLT I

PANNRUM • BADRUM
TVÄTTSTUGA • KÖK

VI SÄLJER FÖLJANDE FABRIKAT

ECO-TEC • PELLEX • VEDSOL • BAXI
AUTOTERM • NIBE • PULSONEX • CTC

Butik och kontor öppet

Mån- Tis- & Torsdagar 16.15-18.00

SUNNE VVS & OLJESERVICE

Järnvägsgratan 8 686 30 Sunne
Tel. 0565-138 18, 070-661 38 19
Fax. 0565-135 65

www.helmia.se

*Behöver du
hyra bil?*

logga in på

www.helmia.se

Helmia Bil

Norrgårdsgatan 1, SUNNE

0565-74 40 00

Helmia Bil - bygger på förtroende

NAO
ENTREPRENAD AB
SUNNE

0565-127 19, 120 17

Mobil. Allt: 070-644 97 00

OMBUD FÖR
NORSK HYDRO

Järnbolaget

SUNNE TORSBY HAGFORS
0565-138 18 0565-138 41 0565-138 90

— Hem och Industri —

GÖR ETT BESÖK
HOS OSS
DET LÖNAR SIG

Bryggaregatan 3
SUNNE
Tel 0565-107 20

Ett 70-årigt familjeföretag

- Beställningstrafik
- Sällskapstransport, upp till 63 pers.
- Busslinjetrafik

Tel 0565-921 22
0565-921 65
Fax 0565-921 98

Stöpslora 343, 686 93 SUNNE

Allt inom Stål

Norrgårdsgatan 7
686 35 SUNNE

Tel 0565-71 17 90
Fax 0565-68 93 31

Elinstallation
Elgrossist
Service

Brårudsallén 8
686 24 SUNNE

Tel 0565-178 50
Fax 0565-178 65

Välkomna till
HEMBYGDSPÖRENINGENS
ÅRSMÖTE 2006

SUNNE

Askersbygården
Söndag 12 mars kl. 15.00

Program:

Kl 15.00 Årsmötesförhandlingar

Vi bjuder på kaffe

Styrelsen